Naturvernforbundet

Sak 06

PRINSIPPROGRAM

I prinsipprogrammet står organisasjonens politikk. Fristen for endringsforslag var 6. september, og *nye* forslag kan ikkje fremjast under sjølve møtet. På landsmøtet er det mogleg å foreslå endringar i allereie innsendte forslag. Landsmøtet vedtek endringar i prinsipprogrammet med alminneleg fleirtal.

Det er sendt inn 61 forslag til endringar frå organisasjonen innan fristen, samt 3 forslag frå landsstyret.

Dagens prinsipprogram ligg vedlagt dette sakspapiret og finst òg tilgjengeleg her.

Innsendte forslag til prinsipprogrammet

Forslaga er nummerert etter rekkefølge i dokumentet.

Nye forslag frå landsstyret er nummerert som PR-forslag, og alternative forslag frå landsstyret er nummerert med en R bak forslagsnummeret.

Stemmegiving i landsstyret viser antal stemmer for eller mot innstillinga på kvart forslag.

Forslag til ny tekst er understreka

Forslag til fjerna tekst er ~~stroke over~~

Forklaringar står i *kursiv*

Forslag P1	
Kapittel: 1 Kva vil vi oppnå Linjenummer: 63	Forslagsstillar: Naturvernforbundet i Nordland v/fylkesstyret: Frode Solbakken, Irene Øvregård Nordal, Baard Martin Mikalsen, Tonje Justsen Sæther, Hanne Trones, Barbro Pedersen Bismo og Arne-Reidar Johansen, Landsstyremedlem for Nordland
Tilleggsforslag: *Legge til ny setning etter setningen som slutter med "[...] nok for å oppnå dette".* *Legge til:* Eit paradigmeskifte bort frå materiell vekst er naudsynt for å stanse klima- og naturkrisa.	
Grunngiving frå forslagsstillar: Ordlyden i tilleggsforslaget er identisk med overskriften i vedtaket som landsstyret gjorde med 19 mot 2 stemmer 15. juni 2025 (1) og markerer en viktig tydeliggjøring av Naturvernforbundets overordnede politikk for framtida. (1) https://naturvernforbundet.no/uttalelse-om-materiell-vekst/	
Kommentar frå landsstyret:	
Landsstyrets innstilling: Vedtas **Stemmegiving i landsstyret**: 15 stemmer for, 1 stemme mot, 1 avhaldande	

Forslag P2	
Kapittel: 1 Kva vil vi oppnå Linjenummer: 71	Forslagsstillar: Bror Kristian Raanaas Tandberg, Naturvernforbundet i Sogn og Fjordane
Endringsforslag: *Endre frå:* [...] og ~~ta ei rolle som førebilete for å bidra til framgang i det internasjonale miljøarbeidet.~~ *Endre til:* [...] og jobbe for forbetra klimamål og miljøkrav internasjonalt, både i Europa og globalt.	
Grunngiving frå forslagsstillar: Vi trenger en realitetsorientering. Norge er en sinke i klimaarbeidet; vi kan ikke bli et foregangsland, selv om vi prøvde.	
Kommentar frå landsstyret:	
Landsstyrets innstilling: Vedtas ikkje **Stemmegiving i landsstyret**: 0 stemme for, 16 stemmer mot, 1 avhaldande	

Forslag P3	
Kapittel: 1 Kva vil vi oppnå Linjenummer: 72	Forslagsstillar: Bror Kristian Raanaas Tandberg, Naturvernforbundet i Sogn og Fjordane
Tilleggsforslag: *Legge til ny setning.* *Legge til:* Noreg må gjere sin del for å sikre at naturavtalen følgjast opp.	
Grunngiving frå forslagsstillar: Det er opplagt.	
Kommentar frå landsstyret:	
Landsstyrets innstilling: Vedtas **Stemmegiving i landsstyret**: 16 stemme for, 1 stemme mot	

Forslag P4	
Kapittel: 2 Korleis vi arbeider Linjenummer: 98-100	Forslagsstillar: Amin Alexander Røine, Naturvernforbundet i Groruddalen

Endringsforslag:

Endre frå:
~~Miljørørsla er mangfaldig, og ulike organisasjonar brukar ulike verkemiddel for å oppnå gjennomslag for standpunkta sine. Naturvernforbundet brukar ikkje sjølv sivil ulydnad. Vi kan likevel støtte bruk av ikkje-valdeleg, ikkje-skadeleg, open og respektfull sivil ulydnad i tråd med verdigrunnlaget vårt.~~

Endre til:
Naturvernforbundet og organisasjonsledda våre kan i heilt særlege tilfelle nytte ikkje-valdeleg, ikkje-skadeleg, open og respektfull sivil ulydnad som siste verkemiddel og i tråd med verdigrunnlaget vårt. Dette kan berre vere aktuelt når natur eller miljø står i fare for snarleg og uoppretteleg skade, lovlege verkemiddel er prøvde eller ikkje kan gi vern i tide, og det ligg føre vesentlege manglar i kunnskaps- eller avgjerdsgrunnlaget, svikt i verkemiddelapparatet eller manglande reell oppfølging av ei rettskraftig avgjerd.

Grunngiving frå forslagsstillar: Natur- og klimakrisen innebærer at viktige naturverdier kan gå tapt før ordinære politiske og juridiske prosesser fører fram. Naturinngrep er ofte irreversible. Når natur først er bygget ned, skog hogget eller leveområder ødelagt, kan skaden vanskelig eller aldri repareres.

Sivil ulydighet er ikke en avvisning av demokratiet eller rettsstaten. Det er en åpen, ikke-voldelig og samvittighetsbasert protestform der deltakerne bevisst bryter bestemte regler og er forberedt på å ta ansvar for handlingene sine. Virkemiddelet bør derfor være forbeholdt situasjoner der saken er alvorlig, andre påvirkningsmuligheter er utilstrekkelige og aksjonen har et klart samfunnsmessig eller etisk formål.

Retten til å uttrykke politiske standpunkter og delta i fredelige demonstrasjoner står sterkt i norsk rett. Ytringsfriheten og retten til fredelige forsamlinger er beskyttet av Grunnloven §§ 100 og 101. De samme rettighetene følger av Den europeiske menneskerettskonvensjonen artiklene 10 og 11, som er gjort til norsk lov gjennom menneskerettsloven og ved motstrid går foran annen norsk lovgivning. Dette innebærer ikke at sivil ulydighet generelt er lovlig eller fritar deltakerne fra straffansvar. Det viser likevel at fredelig politisk protest har en grunnleggende demokratisk og rettslig beskyttelse, også når myndighetene må avveie denne mot hensynet til sikkerhet, offentlig orden og andres rettigheter.

Europarådets menneskerettskommissær understreker at fredelige miljøprotester er en viktig del av et levende demokrati. Midlertidige forstyrrelser eller hindringer gjør ikke nødvendigvis en protest voldelig, og myndighetenes inngrep må være lovlige, nødvendige og forholdsmessige. Europarådet viser også til at sivil ulydighet har bidratt til viktige historiske framskritt innen blant annet menneskerettigheter, arbeidsliv og likestilling.

Riksrevisjonens undersøkelse av arealforvaltningen viser at mange kommuner ikke har et tilstrekkelig kunnskapsgrunnlag når de beslutter å bygge ned natur. Riksrevisjonen peker også på at både omfanget og kvaliteten på kartleggingen av naturverdier og klimaeffekter er for lav, at flere deler av virkemiddelapparatet synes å svikte, og at en stor del av naturinngrepene er irreversible. Dette synliggjør en systemrisiko: Formelt lovlige planprosesser gir ikke nødvendigvis et reelt vern når beslutningene treffes på et svakt faglig grunnlag og naturtapet ikke kan gjøres om.

Et annet alvorlig tilfelle oppstår når domstolenes kontroll ikke får rask og reell virkning. I Førdefjord-saken slo Høyesterett 17. juni 2026 fast at tillatelsene til gruvedrift og sjødeponering var ugyldige. Professor i rettsvitenskap Benedikte Moltumyr Høgberg har kritisert statens oppfølging av dommen og satt saken inn i en bredere diskusjon om rettsstat og maktfordeling. Kritikken er et faglig standpunkt, men den reiser et prinsipielt spørsmål som Naturvernforbundet må kunne ta på alvor: Dersom en rettskraftig avgjørelse ikke blir fulgt opp på en måte som stanser eller avverger uopprettelig naturødeleggelse, svekkes den praktiske beskyttelsen domstolskontrollen skal gi.

Sivil ulydighet skal ikke begrunnes med vanlig politisk uenighet eller med at Naturvernforbundet mener en myndighetsbeslutning er dårlig. Virkemiddelet kan bare vurderes som en siste utvei når flere strenge vilkår er oppfylt samtidig: naturverdiene står i fare for umiddelbar og uopprettelig skade, det offentlige kunnskaps- eller beslutningsgrunnlaget har vesentlige mangler eller en rettskraftig avgjørelse ikke får reell virkning, lovlige virkemidler er forsøkt eller kan ikke virke i tide, og aksjonen er ikke-voldelig, ikke-skadelig, åpen, målrettet og forholdsmessig. Da handler sivil ulydighet ikke om å sette seg over rettsstaten, men om å synliggjøre at rettsstatens og forvaltningens egne sikkerhetsmekanismer ikke beskytter naturen i tide.

Kommentar frå landsstyret:

Landsstyrets innstilling: Vedtas ikkje
Stemmegiving i landsstyret: 4 stemmer for, 13 stemmer mot

Forslag PR1	
Kapittel: 2 Korleis vi arbeider Linjenummer: 129	Forslagsstillar: Landsstyret

Strykningsforslag:

Stryke:
~~Naturvernforbundet er den norske medlemmen av Friends of the Earth International.~~

Grunngiving frå forslagsstillar: Naturvernforbundet har meldt seg ut av Friends of the Earth.

Kommentar frå landsstyret:

Landsstyrets innstilling: Vedtas
Stemmegiving i landsstyret: Einstemmig

Forslag P5	
Kapittel: 2 Korleis vi arbeider Linjenummer: 87	Forslagsstillar: Hanna Ervik, Naturvernforbundet i Kristiansand
Tilleggsforslag: *Legg til "alder" i listen over faktorer der Naturvernforbundet skal være representative.* *Legge til:* Organisasjonen skal søkje å reflektere eit mangfald av folket og arbeide for god representasjon i kjønn, geografi, sosial bakgrunn, alder og minoritetsbakgrunn blant både medlemmar, aktive og tillitsvalde.	
Grunngiving frå forslagsstillar: Det er viktig med aldersspredning blant både medlemmer, aktive og tillitsvalgte, med særlig fokus på å få inn og med de yngre (voksne). For lokallagene er dette viktig for å sikre bedre representativitet utad og bærekraft innad med å kunne få flere å ben å stå på som står i ulike livsfaser. På aggregert nivå er det viktig at folk som er enige med oss, blir medlem tidlig i livet, både for å øke totalt innbetalt medlemsavgift, men ikke minst også for å øke engasjementet og bevissthet blant folk.	
Kommentar frå landsstyret:	
Landsstyrets innstilling: Vedtas **Stemmegiving i landsstyret**: Einstemmig	

Forslag P6	
Kapittel: 2 Korleis vi arbeider Linjenummer: 136	Forslagsstillar: Hanna Jarstø Ervik, Naturvernforbundet i Kristiansand
Tilleggsforslag: *Legge til nytt avsnitt om FN og naturavtalen på linje 136.* *Legge til:* Naturkrisa og klimakrisa er av global karakter, og FN har dirfor ei heilt sentral rolle i løyse dei. Naturvernforbundet skal arbeide aktivt for at FNs naturavtale (COP15) både overhaldast og styrkast. Dette inneber å kjempe for at Noreg set ambisiøse naturmål som faktisk følgjast opp og etterlevast. Samtidig må ein óg bistå fattigere land slik at dei også kan finansiere og implementere måla sine.	
Grunngiving frå forslagsstillar: FN har en helt sentral rolle i å løse natur og klimakrisen, men står likevel ikke nevnt i prinisipprogrammet! Samtidig har Norge manglende vilje til å følge opp naturavtalen, og det trengs derfor et økt fokus på nettopp Norges rolle i både de internasjonale forhandlingene og etterlevelsen av avtalen. Fattige land trenger sårt finansiering, og dette kan også organisasjoner som Naturvernforbundet være med å fremme.	

Kommentar frå landsstyret: Ordlyden bærer preg av aktivitetspunkter for Naturvernforbundet og ikke prinsipper for samfunnet. Det er også uheldig å referere til et bestemt møte (COP15).
Landsstyrets innstilling: Vedtas ikkje **Stemmegiving i landsstyret**: 5 stemmer for, 11 stemmer mot, 1 avhaldande

Forslag P7 – TRUKKET AV FORSLAGSSTILLAR	
Kapittel: 2 Korleis vi arbeider Linjenummer: 89-91, 98-100, 102-107 og 109-113	Forslagsstillar: Naturvernforbundet i Finnmark ved fylkesstyret

Endringsforslag:

Endre frå:
Linje 89–91: ~~Gjennom å oppretthalde og aktivt byggje nye samarbeid og alliansar med andre organisasjonar og initiativ skal Naturvernforbundet auke si gjennomslagskraft og oppslutnad og bidra til ein effektiv og rettferdig miljøpolitikk.~~

Linje 98–100: Miljørørsla er mangfaldig, og ulike organisasjonar brukar ulike verkemiddel for å oppnå gjennomslag for standpunkta sine. Naturvernforbundet brukar ikkje sjølv sivil ulydnad. Vi kan likevel støtte bruk av ~~ikkje-valdeleg, ikkje-skadeleg, open og respektfull sivil ulydnad i tråd med verdigrunnlaget vårt.~~

Linje 102–107: ~~Kunnskapsbasert opinionsdanning~~
Naturvernforbundet treng tillit og oppslutnad for å få gjennomslag. Argumenta ~~skal vere godt oppbygde, forståelege og fagleg solide.~~ Frivillige organisasjonar har gjennom folkeopplysning spelt ei viktig rolle for demokratiseringa av Noreg. Naturvernforbundet ~~vil føre dette arbeidet vidare gjennom opinionsdannande verksemd, slik at ein lettare kan innrette seg miljøvenleg, påverke andre og få folkevalde organ til å ta omsyn til naturen.~~

Linje 109–113: ~~Saksorientert arbeid med konkrete resultat~~
~~Det er gjennom arbeid med mange konkrete saker over heile landet, og med stor breidde, at Naturvernforbundet er med og bergar store naturverdiar og endrar haldningane hos folk flest. Ved hjelp av politisk arbeid i enkeltsaker vil Naturvernforbundet også vise kva utfordringar vi står overfor i det globale miljøarbeidet.~~

Endre til:
Linje 89 til 91: <u>Lagbygging, kommunikasjon og allianser</u>
<u>Hvordan bygge lagånd og sterke allianser? Hvordan kommunisere ut budskap som øker sjansene for å vinne frem? I vår digitale tidsalder har vi vedtatt at våre nettsider og sosiale medier er våre viktigste kommunikasjonskanaler både innad og utad. Vår kommunikasjonsstrategi som inkluderer tekst, foto og levende bilder er avgjørende i lagbygging og alliansebygging. Brede allianser mot gruvedumping i våre fjorder er et illustrerende eksempel på hvordan et prinsipp om brede allianser på et smalt tema</u>

kan føre til at vi vinner fram med en miljøpolitikk som ivaretar naturen, klimaet og urfolks rettigheter.

Linje 98-100: Miljørørsla er mangfaldig, og ulike organisasjonar brukar ulike verkemiddel for å oppnå gjennomslag for standpunkta sine. Naturvernforbundet brukar ikkje sjølv sivil ulydnad. Vi kan likevel støtte bruk av open og demokratisk forankra sivil ulydnad i tråd med verdigrunnlaget vårt, når andre verktøy er brukt og ikkje har nådd fram.

Linje 102-107: Hvordan vinne flertall får store saker gjennom allsidig opinions-arbeid? Naturvernforbundet treng tillit og oppslutnad for å få gjennomslag. Argumenta og kommunikasjonen vår skal treffe både hjerte og hjerne. I vårt nye media-samfunn vet vi at de som er best på kommunikasjon ofte vinner. Frivillige organisasjonar har gjennom folkeopplysning spelt ei viktig rolle for demokratiseringa av Noreg. Naturvernforbundet i lag med andre naturkjære organisasjoner vil føre dette arbeidet vidare og påvirke folkevalde organ til å ta omsyn til naturen.

Linje 109-113: Hvordan lære av våre seire?
Gjennom allsidig arbeid i mange konkrete saker over heile landet, og med stor breidde i virkemidler, har Naturvernforbundet bidratt til å berge store naturverdiar og endrar haldningane hos folk flest.
Fjellstemner og kaffekok kan være vel så viktig som bunnsolide, naturfaglige avhandlinger. Vi trenger både kulturcamper og avhandlinger, turer for å bli kjent med naturen rundt oss, og den uformelle praten som oppstår når vi tar oss tid til å bli kjent med menneskene rundt oss over lengre tid. Både samarbeidspartnere og meningsmotstandere. Nesten alle forstår at både havet og atmosfæren er felles for alle på denne kjære planeten vår. Den internasjonale solidariteten er viktig også i vår tid.

Grunngiving frå forslagsstillar: Korleis vi arbeider.
Endringene er begrunnet med erfaringer om hvordan vi har arbeidet i siste landsmøte-periode.

Kommentar frå landsstyret: Se alternative forslag.

Landsstyrets innstilling:
Stemmegiving i landsstyret:

Forslag P7R-1	
Kapittel: 2 Korleis vi arbeider Linjenummer: 89-91	Forslagsstillar: Landsstyret
Endringsforslag: *Endre frå:* ~~Kunnskapsbasert opinionsdanning~~ ~~Naturvernforbundet treng tillit og oppslutnad for å få gjennomslag. Argumenta skal vere godt oppbygde, forståelege og fagleg solide. Frivillige organisasjonar har gjennom folkeopplysning spelt ei viktig rolle for demokratiseringa av Noreg. Naturvernforbundet vil føre dette arbeidet vidare gjennom opinionsdannande verksemd, slik at ein lettare kan innrette seg miljøvenleg, påverke andre og få folkevalde organ til å ta omsyn til naturen.~~ *Endre til:* Lagbygging, kommunikasjon og alliansar Naturvernforbundet skal byggje lagånd, fellesskap og breie alliansar for å styrkje natur- og miljøsaka. Gjennom folkeopplysning, allsidig kommunikasjon og organisasjonsbygging som inkluderer naturens relasjonsverdi, skal vi tale til både hjarte og hjerne og skape begeistring for å take vare på livsgrunnlaget vårt. Breit samarbeid med naturkjære organisasjonar og folk med ulik bakgrunn og frå heile samfunnet er avgjerande for vinne fram i dei store miljøkampane i vår tid.	
Grunngiving frå forslagsstillar: Dagens prinsipprogram omtalar samarbeid og alliansar, men seier lite om kor viktig lagbygging og kommunikasjon er for gjennomslag. Forslaget løfter fram evna til å byggje fellesskap, mobilisere folk og samarbeide med andre som ein sentral del av Naturvernforbundets arbeidsmåte.	
Kommentar frå landsstyret: Endringsforslaget er initiert av forslagsstilleren for P7.	
Landsstyrets innstilling: Vedtas **Stemmegiving i landsstyret**: 14 stemmer for, 3 stemmer mot	

Forslag P7R-2	
Kapittel: 2 Korleis vi arbeider Linjenummer: 98-100	Forslagsstillar: Landsstyret
Endringsforslag: *Endre frå:* Miljørørsla er mangfaldig, og ulike organisasjonar brukar ulike verkemiddel for å oppnå gjennomslag ~~for standpunkta sine~~. Naturvernforbundet brukar ikkje sjølv sivil ulydnad. ~~Vi~~ kan likevel støtte ~~bruk av ikkje-valdeleg, ikkje-skadeleg, open og respektfull sivil ulydnad i tråd med verdigrunnlaget vårt.~~ *Endre til:* Miljørørsla er mangfaldig, og ulike organisasjonar brukar ulike verkemiddel for å oppnå gjennomslag. Naturvernforbundet brukar ikkje sjølv sivil ulydnad. Me kan likevel støtte open, ikkje-valdeleg og demokratisk forankra sivil ulydnad når andre demokratiske og rettslege verkemiddel ikkje har ført fram.	
Grunngiving frå forslagsstillar: Forslaget presiserer når Naturvernforbundet kan støtte sivil ulydnad, samstundes som det tydeleg slår fast at organisasjonen ikkje sjølv nyttar dette verkemiddelet.	
Kommentar frå landsstyret: Endringsforslaget er initiert av forslagsstilleren for P7.	
Landsstyrets innstilling: Vedtas **Stemmegiving i landsstyret**: 11 stemmer for, 5 stemmer mot, 1 avhaldande	

Forslag P7R-3	
Kapittel: 2 Korleis vi arbeider Linjenummer: 109-113	Forslagsstillar: Landsstyret
Endringsforslag: *Endre frå:* ~~Saksorientert arbeid med konkrete resultat~~ ~~Det er gjennom arbeid med mange konkrete saker over heile landet, og med stor breidde, at Naturvernforbundet er med og bergar store naturverdiar og endrar haldningane hos folk flest. Ved hjelp av politisk arbeid i enkeltsaker vil Naturvernforbundet også vise kva utfordringar me står overfor i det globale miljøarbeidet.~~ *Endre til:* Allsidig naturvernarbeid gjev gode resultat Gjennom arbeid med konkrete saker over heile landet har Naturvernforbundet bidrege til å ta vare på store naturverdiar. Varige resultat krev fagkunnskap, tradisjonell kunnskap, folkeopplysning og samarbeid. Naturvernforbundet skal arbeide med respekt for urfolks rettar og anerkjenne tradisjonell kunnskap som ein viktig del av kunnskapsgrunnlaget for naturforvaltninga. Gjennom dialog, samarbeid og langsiktig tillitsbygging skal me samla menneske om ansvaret for naturen og arbeide for løysingar som tek vare på naturgrunnlaget for komande generasjonar.	
Grunngiving frå forslagsstillar: Forslaget løfter fram organisasjonens erfaringar, betydninga av tradisjonell kunnskap og respekt for urfolks rettar, og understrekar at naturvern krev både kunnskap, samarbeid og langsiktig tillitsbygging.	
Kommentar frå landsstyret: Endringsforslaget er initiert av forslagsstilleren for P7.	
Landsstyrets innstilling: Vedtas **Stemmegiving i landsstyret**: 13 stemmer for, 2 stemmer mot, 2 avhaldande	

Forslag P8	
Kapittel: 3 Prinsipp Linjenummer: 151	Forslagsstillar: Bror Kristian Raanaas Tandberg, Naturvernforbundet i Sogn og Fjordane
Tilleggsforslag: *Legge til nytt punkt.* *Legge til:* Vern er vern: Eksisterande vern må respekterast. Innhaldet i eit verneformål må ikkje vannast ut. Omfattande næringsaktivitet, slik som kommersielt fiske, må ikkje kunne finne stad i eit (marint) verneområde.	
Grunngiving frå forslagsstillar: Vern må respekteres, Norge praktiserer mange slappe vern (særlig marine).	

Kommentar frå landsstyret:
Landsstyrets innstilling: Vedtas ikkje **Stemmegiving i landsstyret**: 2 stemmer for, 15 stemmer mot

Forslag P9	
Kapittel: 3 Prinsipp Linjenummer: 169	Forslagsstillar: Bror Kristian Raanaas Tandberg, Naturvernforbundet i Sogn og Fjordane
Tilleggsforslag: *Legge til nytt punkt.* *Legge til:* <u>Deltakingen må styrkast: Det offentlege må styrke innsatsen for å sikre at lokalbefolkning og frivillige organisasjonar har moglegheit til å delta i lokaldemokratiet.</u>	
Grunngiving frå forslagsstillar: Det er vanskelig å ha tid til å skrive høringsinnspill og kunne være informert og delta aktivit. Dette frivillige arbeidet er viktig og må støttes bedre opp om av kommunen og det offentlige.	
Kommentar frå landsstyret:	
Landsstyrets innstilling: Vedtas ikkje **Stemmegiving i landsstyret**: 5 stemmer for, 11 stemmer mot	

Forslag P10	
Kapittel: 3 Prinsipp Linjenummer: 169	Forslagsstillar: Bror Kristian Raanaas Tandberg, Naturvernforbundet i Sogn og Fjordane
Tilleggsforslag: *Legge til nytt punkt.* *Legge til:* <u>Prioriter energibruk: Regjeringen må prioritere energi og ressursbruk til ulike næringer basert på kor bærekraftige dei er.</u>	
Grunngiving frå forslagsstillar: Vi må prioritere.	
Kommentar frå landsstyret: Energiaspektet dekkes av andre og nye formuleringer om prioritering.	
Landsstyrets innstilling: Vedtas ikkje **Stemmegiving i landsstyret**: 1 stemme for, 16 stemmer mot	

Forslag P11	
Kapittel: 3 Prinsipp Linjenummer: 174-175	Forslagsstillar: Naturvernforbundet i Trøndelag
Endringsforslag: *Endre frå:* Omsyn til miljø og rettferdig fordeling av ressursar ~~må telje meir enn mål om økonomisk vekst og auka frihandel~~. *Endre til:* Omsyn til miljø og rettferdig fordeling av ressursar står i motstrid til mål om økonomisk vekst.	
Grunngiving frå forslagsstillar: Omsyn til miljø og rettferdig fordeling av ressursane er ikkje mogleg dersom den økonomiske veksten held fram.	
Kommentar frå landsstyret: Teksten går fra å være normativ (altså mene noe om hva som bør skje) til å være deskriptiv (si noe om en sammenheng). Landsstyret ønsker å presisere at den økonomiske veksten ikke kan fortsette i de rike landa.	
Landsstyrets innstilling: Vedtas ikkje til fordel for P11R **Stemmegiving i landsstyret**: 15 stemmer for P11R, 2 stemmer for P11	

Forslag P11R	
Kapittel: 3 Prinsipp Linjenummer: 174-175	Forslagsstillar: Landsstyret
Endringsforslag: *Endre frå:* Omsyn til miljø og rettferdig fordeling av ressursar ~~må telje meir enn mål om økonomisk vekst og auka frihandel~~. *Endre til:* Omsyn til miljø og rettferdig fordeling av ressursar står i motstrid til mål om økonomisk vekst i dei rike landa.	
Grunngiving frå forslagsstillar:	
Kommentar frå landsstyret: Teksten går fra å være normativ (altså mene noe om hva som bør skje) til å være deskriptiv (si noe om en sammenheng). Landsstyret ønsker å presisere at den økonomiske veksten ikke kan fortsette i de rike landa.	
Landsstyrets innstilling: Vedtas **Stemmegiving i landsstyret**: Einstemmig	

Forslag PR2	
Kapittel: 3 Prinsipp Linjenummer: 175	Forslagsstillar: Landsstyret
Tilleggsforslag: *Legge til ny setning.* *Legge til:* Auka produktivitet i samfunnet bør takast ut i form av meir fritid framfor meir løn.	
Grunngiving frå forslagsstillar: Dette er et forsøk på å si noe om hvordan vi skal unngå økonomisk vekst. Dette kommer i tillegg til at landsstyret foreslår at P11R vedtas.	
Kommentar frå landsstyret:	
Landsstyrets innstilling: Vedtas **Stemmegiving i landsstyret**: 15 stemmer for, 0 stemmer for, 2 avhaldande	

Forslag P12	
Kapittel: 3.1 Vern om Naturmangfoldet Linjenummer: 204	Forslagsstillar: Naturvernforbundet i Vestfold
Endringsforslag: *Endre frå:* [...] samt ei langsiktig forvalting av naturverdier som ikkje er verna ved lov. *Endre til:* [...] samt ei langsiktig forvalting av naturverdier, både dei som er verna, og de som ikkje er verna, ved lov.	
Grunngiving frå forslagsstillar: Det er ikke nok med vern. For å ivareta naturverdier i verna områder må det ofte skjøtsel og andre forvaltningstiltak til.	
Kommentar frå landsstyret:	
Landsstyrets innstilling: Vedtas **Stemmegiving i landsstyret**: Einstemmig	

Forslag P13	
Kapittel: 3.1 Vern om naturmangfoldet Linjenummer: 207-208	Forslagsstillar: Naturvernfrobundet i Nordland v/fylkesstyret: Frode Solbakken, Irene Øvregård Nordal, Baard Martin Mikalsen, Tonje Justsen Sæther, Hanne Trones, Barbro Pedersen Bismo og Arne-Reidar Johansen, Landsstyremedlem for Nordland
Endringsforslag: *Endre frå:* Det må ikkje gjevast subsidiar som bidreg til øydelegging av ~~verdifull~~ natur. *Endre til:* Det må ikkje gjevast subsidier som bidreg til øydelegging av natur.	
Grunngiving frå forslagsstillar: All inngrepsfri natur er verdifull i naturkrisens tid uansett forekomst av rødlistearter eller ikke, for eksempel buffersoner, trekkveier og som del av større sammenhengende naturområder. Vi må slutte med å kategorisere natur i verdifull og mindre verdifull natur fordi dette åpner for at vi gir etter for utbyggere og myndigheter sine definisjoner og ønsker om å bygge ned og fragmentere stadig mer av den gjenværende naturen, jamfør "Naturkompasset" fra Fornybar Norge. Fragmentering er i seg selv et større og større problem for naturmangfoldet. Klimautvalget 2050 (NOU 2023:25) formulerte dette slik i kapittel 6 "Arealer og Natur", side 89: "Det er ikke bare den økologiske tilstanden på det enkelte areal som betyr noe, men også størrelsen og sammenhengen med andre arealer [...] leveområder og trekkruter blir brutt opp ved fragmentert utbygging. Utbygging kan også ha konsekvenser langt utover det bestemte arealet som bygges ned eller dyrkes opp. De ulike økosystemene henger sammen."	
Kommentar frå landsstyret:	
Landsstyrets innstilling: Vedtas ikkje **Stemmegiving i landsstyret**: 4 stemmer for, 12 stemmer mot, 1 avhaldande	

Forslag P14	
Kapittel: 3.1 Vern om naturmangfoldet Linjenummer: 209-210	Forslagsstillar: Naturvernforbundet i Nordland v/fylkesstyret: Frode Solbakken, Irene Øvregård Nordal, Dag Johansen, Baard Martin Mikalsen, Tonje Justsen Sæther, Hanne Trones, Barbro Pedersen Bismo og Arne-Reidar Johansen, Landsstyremedlem for Nordland
Endringsforslag: *Endre frå:* Omsynet til naturmangfaldet må sikrast og takast vare på i all arealplanlegging~~, og krava til konsekvensutgreiingar må stille minstekrav som sikrar dette~~. *Endre til:* Omsynet til naturmangfaldet må sikrast og takast vare på i all arealplanlegging. For å sikre uavhengige konsekvensutgreiingar med minstekrav til naturfagleg kvalitet må desse tingast av styresmaktene, ikkje av tiltakshavere.	
Grunngiving frå forslagsstillar: Dette er i tråd med våre krav til konsekvensutredninger i mange år og også i tråd med Klimautvalget 2050 sine anbefalinger for å sikre en bærekraftig arealpolitikk, jamfør NOU 2023:25 kapittel 6 "Arealer og natur", side 102: "Utvalget anbefaler derfor at: [...] forskrift om konsekvensutredninger blir endret slik at det stilles krav om at konsekvensutredninger bestilles av myndighetene og ikke av tiltakshaver, for sikre uavhengige konsekvensutredninger.»	
Kommentar frå landsstyret: Eksisterende tekst er upresis, og språket er i tillegg dårlig. Det er ikke krav til konsekvensutredningene som gjør at hensynet til naturmangfoldet sikres og tas vare på. Men det er et steg på veien. Det er lovverket og politikernes skjønn som til slutt bestemmer. Forslaget fra Nordland rydder opp i dette. Men det er likevel et spørsmål om prinsipprogrammet bør være så detaljert at det sier noe om hvem som skal bestille konsekvensutredningene. Myndighetene kan ha egeninteresse i utbygging. Det viktigste er at utredningene gjennomføres uavhengig av utbyggerens interesser. Se alternativt forslag.	
Landsstyrets innstilling: Vedtas ikkje til fordel for P14R **Stemmegiving i landsstyret**: 14 stemmer for P14R, 3 stemmer for P14	

Forslag P14R	
Kapittel: 3.1 Vern om naturmangfoldet Linjenummer: 209-210	Forslagsstillar: Landsstyret
Endringsforslag: *Endre frå:* Omsynet til naturmangfaldet må sikrast og takast vare på i all arealplanlegging~~, og krava til konsekvensutgreiingar må stille minstekrav som sikrar dette~~. *Endre til:* Omsynet til naturmangfaldet må sikrast og takast vare på i all arealplanlegging. For å sikre uavhengige konsekvensutgreiingar med minstekrav til naturfagleg kvalitet må desse gjennomførast uavhengig av utbyggjarane sine interesser.	
Grunngiving frå forslagsstillar:	
Kommentar frå landsstyret:	
Landsstyrets innstilling: Vedtas **Stemmegiving i landsstyret**: Einstemmig	

Forslag P15	
Kapittel: 3.1 Vern om naturmangfaldet Linjenummer: 222	Forslagsstillar: Naturvernforbundet i Vestfold
Endringsforslag: *Endre frå:* [...] utvikling av arbeidet med utvalde naturtypar. *Endre til:* [...] utvikling av arbeidet med utvalde naturtypar og utvalde kulturlandskap.	
Grunngiving frå forslagsstillar: De sterkest trua naturtypene i Norge er semi-naturlige, det vil si kulturpåvirka naturtyper som slåttemark og naturbeitemark. Dette er naturtyper som har vært et karakteristisk og stort innslag i landskapet vårt i mange tusen år. Det trengs flere tiltak for å redde dette biologiske mangfoldet. Utvalgte kulturlandskap i jordbruket har vist seg å være et vellykket tiltak.	
Kommentar frå landsstyret:	
Landsstyrets innstilling: Vedtas **Stemmegiving i landsstyret**: 12 stemmer for, 5 stemmer mot	

Forslag P16	
Kapittel: 3.1 Vern om naturmangfoldet Linjenummer: 231	Forslagsstillar: Bror Kristian Raanaas Tandberg, Naturvernforbundet i Sogn og Fjordane
Endringsforslag: *Endre frå:* Naturøydeleggande ~~vindindustri~~ må stansast. *Endre til:* Naturøydeleggande kraftutbygging må stansast.	
Grunngiving frå forslagsstillar: Gjelder all type kraft.	
Kommentar frå landsstyret:	
Landsstyrets innstilling: Vedtas ikkje **Stemmegiving i landsstyret**: 4 stemmer for, 13 stemmer mot	

Forslag P17	
Kapittel: 3.1 Vern om naturmangfoldet Linjenummer: 232	Forslagsstillar: Bror Kristian Raanaas Tandberg, Naturvernforbundet i Sogn og Fjordane
Endringsforslag: *Endre frå:* Utbygging må avgrensast til mindre anlegg, i ~~industrialiserte område~~. *Endre til:* Utbygging må avgrensast til mindre anlegg, i område som på noverande tidpunkt er industrialisert eller har omfattande infrastruktur.	
Grunngiving frå forslagsstillar: Litt mer nyansert.	
Kommentar frå landsstyret:	
Landsstyrets innstilling: Vedtas ikkje **Stemmegiving i landsstyret**: 0 stemmer for, 16 stemmer mot, 1 avhaldande	

Forslag P18	
Kapittel: 3.1 Vern om naturmangfoldet Linjenummer: 231-233	Forslagsstillar: Naturvernforbundet i Trøndelag
Endringsforslag: *Endre frå:* ~~Utbygging må avgrensast til mindre anlegg, i industrialiserte område. Slike anlegg må bli bygd utan å skade naturmangfaldet og bli sikra mot å spreie forureining.~~ *Endre til:* Vindindustri i industrialiserte område og nær bustader er problematisk på grunn av lyd- og lysforureining samt iskast i vinterhalvåret. Vindturbiner kan ikkje sikrast mot skadar på fugl, insekt og spreiing av mikroplast.	
Grunngiving frå forslagsstillar: Dagens prinsipprogramformulering om at "Slike anlegg må bli bygd utan å skade naturmangfaldet og bli sikra mot å spreie forureining", står seg ikkje opp mot kjent kunnskap. Det er videre nettopp kommet ut en stor dansk studie på betydelig mikroplastforurensning fra vindturbinblader allerede første bruksåret. Bygging av vindindustri nær bomiljøer er forsøkt flere steder i Norge med negative konsekvenser for helse, bolyst og boligpriser.	
Kommentar frå landsstyret:	
Landsstyrets innstilling: Vedtas ikkje til fordel for P19 **Stemmegiving i landsstyret**: 3 stemmer for P18, 12 stemmer for P19, 1 avhaldande	

Forslag P19	
Kapittel: 3.1 Vern om naturmangfoldet Linjenummer: 231-233	Forslagsstillar: Naturvernforbundet i Nordland v/fylkesstyret: Frode Solbakken, Irene Øvregård Nordal, Dag Johansen, Baard Martin Mikalsen, Tonje Justsen Sæther, Hanne Trones, Barbro Pedersen Bismo og Arne-Reidar Johansen, Landsstyremedlem for Nordland
Endringsforslag: *Endre frå:* ~~Naturøydeleggande vindindustri må stansast. Utbygging må avgrensast til mindre anlegg, i industrialiserte område. Slike anlegg må bli bygd utan å skade naturmangfaldet og bli sikra mot å spreie forureining.~~ *Endre til:* Vindindustriutbygging i naturområde må stansast. Vindindustri i industrialiserte område og nær bustader er problematisk på grunn av lyd- og lysforureining samt iskast i vinterhalvåret. Vindturbiner kan ikkje sikrast mot skader på fugl, insekt og spreiing av mikroplast.	

Grunngiving frå forslagsstillar: Dagens prinsipprogramformulering om at "Slike anlegg må bli bygd utan å skade naturmangfaldet og bli sikra mot å spreie forureining", står seg ikke opp mot kjent kunnskap.[1] Det er videre nettopp kommet ut en stor dansk studie på betydelig mikroplastforurensning fra vindturbinblader allerede første bruksåret.[2] Bygging av vindindustri nær bomiljøer er forsøkt flere steder i Norge med negative konsekvenser for helse,[3] bolyst og boligpriser.[5] Når vindkraftanlegg har nådd levetiden på 25 til 30 år, er store mengder materialer lite tilgjengelig for resirkulering og ender opp som store søppeldeponier. Vindkraftvinger av glassfiberbelagt stål må graves ned, og betongen i plattformene er tapt som ny ressurs. Referanser: (1) https://www.nrk.no/norge/tysk-vindkraft-dreper-1200-tonn-insekter-arlig-1.14565780 (2) https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0043164825000249?ref=pdf_download&fr=RR-2&rr=9e98f0aecd5c3181 (3) https://files.nettsteder.regjeringen.no/wpuploads01/sites/505/2022/05/Norsk-forening-mot-stoy.pdf og https://naturvernforbundet.no/agder/ingen-nye-vindkraftanlegg-i-agder/ (4) https://www.tu.no/artikler/boliger-naer-vindkraftverk-selges-til-betydelig-lavere-pris/546166
Kommentar frå landsstyret:
Landsstyrets innstilling: Vedtas **Stemmegiving i landsstyret**: 10 stemmer for, 6 stemmer mot, 1 avhaldande

Forslag PR3	
Kapittel: 3.1 Vern om naturmangfaldet Linjenummer: 248	Forslagsstillar: Landsstyret
Strykningsforslag: *Stryke:* ~~Naturmangfaldlova må gjelde alle norske havområde.~~	
Grunngiving frå forslagsstillar: Dette er nå ivaretatt gjennom den nye havvernloven (i tillegg til naturmangfoldloven).	
Kommentar frå landsstyret:	
Landsstyrets innstilling: Vedtas **Stemmegiving i landsstyret**: Einstemmig	

Forslag P20 – TRUKKET AV FORSLAGSSTILLAR	
Kapittel: 3.1 Vern om naturmangfoldet Linjenummer: 248	Forslagsstillar: Naturvernforbundet i Nordland v/fylkesstyret: Frode Solbakken, Irene Øvregård Nordal, Dag Johansen, Baard Martin Mikalsen, Tonje Justsen Sæther, Hanne Trones, Barbro Pedersen Bismo og Arne-Reidar Johansen, Landsstyremedlem for Nordland
Tilleggsforslag: *Legge til ny setning etter setningen som slutter med "[...] av landets marine næringar".* *Legge til:* Det omfattande botntrålerfisket øydelegg havbotnen og dermed tilvekstmiljøet for fisk, frigjer store CO_2-utslepp, fangar store mengder småfisk og "feil" fisk som kastes døde på havet, og må stansast.	
Grunngiving frå forslagsstillar: Norge er størst på bunntråling i Europa.[1] Så mye som 70 prosent av all villfisk i Norge fanges av havgående trålere.[2] I filmen "Ocean" av David Attenborough fra i fjor dokumenterer han at verdens samlede bunntrålerflåte raserer et areal på størrelse med Amazonas – hvert år![3] De direkte CO_2-utslippene er enorme, og havbunnens CO_2-fangende evne reduseres tilsvarende. I tillegg bruker trålerne langt mer fossilt drivstoff per fanget tonn enn kystflåten, som har kort vei til fiskefeltene. Attenborough dokumenterer videre at opp mot tre firedeler av fangsten til bunntrålerne er småfisk og "feil" fiskeslag som kastes døde tilbake i havet. Og den raserte havbunnen ødelegger for tilveksten av villfiskebestandene. En mer destruktiv måte å fiske på er vanskelig å tenke seg. I februar la Havforskningsinstituttet fram "Ressursoversikten 2026", som viste at de norske villfiskbestandene er halvert de siste 12 årene, fra 35 millioner tonn i 2013 til 17 millioner tonn i 2025.[4] Referanser: (1) https://news.nationalgeographic.org/study-bottom-trawling-in-european-waters-costs-society-up-to-eur11-billion-annually/ (2) https://thefishingdaily.com/latest-news/norwegian-trawl-fishing-a-climate-friendly-food-source/ (3) https://www.youtube.com/watch?v=eLxmUbQESAU (4) https://www.abcnyheter.no/nyheter/ressursoversikt-norsk-fiskebestand-halvert-pa-tolv-ar/1412328	
Kommentar frå landsstyret: Se alternativt forslag.	
Landsstyrets innstilling: **Stemmegiving i landsstyret**:	

Forslag P20R	
Kapittel: 3.1 Vern om naturmangfoldet Linjenummer: 248	Forslagsstillar: Landsstyret
Tilleggsforslag: *Legge til ny setning etter setningen som slutter med "[...] av landets marine næringar".* *Legge til:* Industrifiske med tung, botnslepande reiskap øydelegg havbotnen og dermed tilvekstmiljøet for fisk og gjev store CO_2-utslepp og uønska bifangst og må stansast, til fordel for meir skånsame og berekraftige haustingsmetoder.	
Grunngiving frå forslagsstillar:	
Kommentar frå landsstyret:	
Landsstyrets innstilling: Vedtas **Stemmegiving i landsstyret**: Einstemmig	

Forslag P21	
Kapittel: 3.1 Vern om naturmangfoldet Linjenummer: 254	Forslagsstillar: Naturvernforbundet i Troms
Tilleggsforslag: *Legge til nytt punkt.* *Legge til:* Uttak av anadrom laksefisk i sjø må regulerest slik at levedyktige bestandar sikrast. Reguleringa må omfatte turistfiske, samtidig som tradisjonell lokal hausting og omsynet til naturgrunnlaget for samisk kultur vert ivareteke.	
Grunngiving frå forslagsstillar: Anadrome laksefisk er en viktig del av naturmangfoldet og har samtidig stor betydning som høstbar ressurs og som grunnlag for lokal kultur, tradisjon og naturbruk. Forvaltningen må ha som overordnet mål å sikre levedyktige bestander. Uttaket må derfor være kunnskapsbasert og tilpasses bestandenes tåleevne og den samlede belastningen de er utsatt for. Turistfiske etter anadrom laksefisk bør underlegges særlig streng regulering. Når bestandene er under press og det høstbare overskuddet er begrenset, bør turistfiske begrenses vesentlig eller stanses. Slikt fiske må ikke prioriteres framfor tradisjonell lokal høsting, som har en annen kulturell og historisk forankring og bidrar til å videreføre naturbasert kunnskap mellom generasjoner. Dette gjelder særlig i sjøsamiske områder, hvor tradisjonelt fiske er en del av samisk kulturutøvelse og naturgrunnlag. Vern av levedyktige bestander og vern av tradisjonell høsting er ikke motsetninger: Levedyktige bestander er en forutsetning for at denne naturbruken og kulturutøvelsen kan videreføres. Forslaget bygger dermed på sentrale prinsipper i Naturvernforbundets verdigrunnlag: naturens egenverdi, bevaring av	

naturmangfoldet, kunnskapsbasert og bærekraftig høsting og respekt for tradisjonell naturbruk og naturgrunnlaget for samisk kultur.
Kommentar frå landsstyret:
Landsstyrets innstilling: Vedtas **Stemmegiving i landsstyret**: 15 stemmer for, 1 stemme mot, 1 avhaldande

Forslag P22	
Kapittel: 3.1 Vern om naturmangfoldet Linjenummer: 254	Forslagsstillar: Naturvernforbundet i Troms
Tilleggsforslag: *Legge til nytt punkt.* *Legge til:* <u>Ved utforming av besøksforvaltning må omsynet til naturen og lokalbefolkninga sin tradisjonelle bruk prioriterast framfor tilrettelegging for vekst i reiseliv og moderne friluftsliv.</u>	
Grunngiving frå forslagsstillar: Landsmøtet vedtok i 2024 uttalelse om besøksforvaltning. I stedet for å oppdatere den tidligere uttalelsen, mener vi at det er riktig at forbundets ståsted innarbeides i prinsipp-programmet. Begrepet besøksforvaltning er etter hvert godt kjent, men likevel ikke klart definert. Mange aktører forbinder begrepet med fysisk tilrettelegging i godt besøkte områder, så som toalettfasiliteter, sherpatrapper, merking mm. God besøksforvaltning må omfatte langt flere hensyn, ikke minst må naturvernhensyn og hensynet til lokalbefolkningen stå sentralt. Økt ferdsel og naturbasert reiseliv kan legge betydelig press på sårbare naturområder. Tilrettelegging kan være nødvendig for å styre ferdselen og redusere belastningen, men kan samtidig bidra til økt ferdsel, slitasje og forstyrrelser. Besøksforvaltning må derfor ta utgangspunkt i naturens tålegrenser og den samlede belastningen på området. Der hensynet til økt besøk, reiselivsutvikling eller tilrettelegging for friluftsliv kommer i konflikt med naturverdier og lokalbefolkningens tradisjonelle bruk, mener vi at disse hensynene må veie tyngst. Dette er i tråd med Naturvernforbundets grunnleggende prinsipper om kunnskapsbasert forvaltning, føre-var og hensynet til samlet belastning. Forbundets medlemmer sitter med omfattende kompetanse og kan være viktige bidragsytere ved utforming av lokal besøksforvaltning. Vi mener det er viktig at prinsipprogrammet gir retning for lagenes engasjement i utforming av besøksforvaltningen.	
Kommentar frå landsstyret:	
Landsstyrets innstilling: Vedtas **Stemmegiving i landsstyret**: Einstemmig	

Forslag P23	
Kapittel: 3.1 Vern om naturmangfoldet og 4.1 Primærnæringane Linjenummer: Kapittel 3.1: Flere linjer, kan ikke angi noen spesifikke. Kapittel 4.1: 373	Forslagsstillar: Naturvernforbundet i Vesterålen v. leder Jan Hatløy
Tilleggsforslag: *3.1 Vern om naturmangfaldet: Vi ønsker en klarere og mer forpliktende formulering om bekjempelse av/arbeid mot fremmede og utenlandske arter under «Naturvernforbundet meiner at». Vi overlater til dere som jobber med programmet å formulere en konkret tekst til dette punktet.* *4.1 Primærnæringene: Legge til ny setning på linje 373.* *Legge til:* 4.1 Primærnæringane, linje 373: <u>Framande og utanlandske treslag må ikkje plantast, og fjerning av pågåande spreiing frå eksisterande tre må intensiverast.</u>	
Grunngiving frå forslagsstillar: Naturvernforbundet i Vesterålen mener omtalen av fremmede og utenlandske treslag, og andre fremmede arter, ikke er konkret nok og forpliktende i prinsipprogrammet og ønsker at dette endres. Naturvernforbundet i Vesterålen ble startet i 2009 med det formål å stanse utplanting og spredning av fremmede og utenlandske treslag, i særlig grad lutz-/sitkagran. Miljøutfordringene knyttet til utplanting og spredning av de nevnte treslagene er økende og er etter vår klare mening den største miljøtrusselen for kystnaturen. Tusenvis av dekar av den stedegne naturen legges årlig øde av trærne. Vi vil minne om at vi har landsmøtevedtak på å arbeide for forbud mot lutz-/sitkagran. Også andre fremmede skadelige arter er på rask fremmarsj, for eksempel lupiner og tromsøpalme, og er også en klar trussel for naturen/naturmangfoldet. Alle synes handlingslammede, og bekjempelsesinnsatsen er minimal. Skal Naturvernforbundet beholde sin troverdighet og engasjement blant oss i Vesterålen, må prinsipprogrammet suppleres med et eller flere punkt som omtaler kamp mot fremmede arter, og da i særdeleshet lutz-/sitkagran.	
Kommentar frå landsstyret: Vi kan ikke ta stilling til generelle innspill. Landsstyret støtter den konkrete delen, men legger den inn i teksten om skog.	
Landsstyrets innstilling: Vedtas ikkje til fordel for P44R **Stemmegiving i landsstyret**:	

Forslag P24	
Kapittel: 3.2 Stopp dei farlege klimaendringane Linjenummer: 261-263	Forslagsstillar: Odin Thune, Naturvernforbundet i Vestfold
Endringsforslag: *Endre frå:* For at vi skal unngå dei mest alvorlege konsekvensane av klimaendringane, kan ikkje den globale temperaturen stige meir enn 1,5 gradar over førindustrielt nivå. ~~Det betyr i praksis at alle klimagassutslepp frå fossil energi og avskoging må stansast så raskt som mogleg.~~ *Endre til:* For at vi skal unngå dei mest alvorlege konsekvensane av klimaendringane, kan ikkje den globale temperaturen stige meir enn 1,5 gradar over førindustrielt nivå. Kvar tidels grad over 1,5 tyder meir alvorlege konsekvensar. Alle klimagassutslepp frå fossil energi og avskoging må difor stansast så raskt som mogleg.	
Grunngiving frå forslagsstillar: Det er ikke lengre mulig å stoppe den globale temperaturstigningen til 1,5 grader, så denne setningen må omformuleres.	
Kommentar frå landsstyret:	
Landsstyrets innstilling: Vedtas **Stemmegiving i landsstyret**: 16 stemmer for, 0 stemmer mot, 2 avhaldande	

Forslag P25	
Kapittel: 3.2 Stopp dei farlege klimaendringane Linjenummer: 262	Forslagsstillar: Naturvernforbundet i Trøndelag
Endringsforslag: *Endre frå:* [...] ~~temperaturen stige meir enn 1,5 gradar over førindustrielt nivå.~~ *Endre til:* [...] temperaturauking stansast.	
Grunngiving frå forslagsstillar: Målet om at temperaturen ikke skal stige meir enn 1,5 grader er ikke lenger mulig.	
Kommentar frå landsstyret: Landsstyret støtter heller forslag P24.	
Landsstyrets innstilling: Vedtas ikkje **Stemmegiving i landsstyret**: 4 stemmer for, 13 stemmer mot, 1 avhaldande	

Forslag P26	
Kapittel: 3.2 Stopp dei farlege klimaendringane Linjenummer: 280	Forslagsstillar: Bror Kristian Raanaas Tandberg, Naturvernforbundet i Sogn og Fjordane
Tilleggsforslag: *Legge til ny setning.* *Legge til:* Det er sjølvsagt at Noreg må følgje opp sine klimamål.	
Grunngiving frå forslagsstillar: Opplagt.	
Kommentar frå landsstyret:	
Landsstyrets innstilling: Vedtas ikkje **Stemmegiving i landsstyret**: Einstemmig	

Forslag P27 – TRUKKET AV FORSLAGSSTILLAR	
Kapittel: 3.2 Stopp dei farlege klimaendringane Linjenummer: 285-286	Forslagsstillar: Naturvernforbundet i Nordland v/fylkesstyret: Frode Solbakken, Irene Øvregård Nordal, Dag Johansen, Baard Martin Mikalsen, Tonje Justsen Sæther, Hanne Trones, Barbro Pedersen Bismo og Arne-Reidar Johansen, Landsstyremedlem for Nordland
Endringsforslag: *Endre frå:* ~~Når utstyr og arbeidskraft blir importert får andre land, må det bli teke omsyn til ressursbruk og utslepp av klimagassar.~~ *Endre til:* Dei importerte klimagassutsleppa frå vareimport og utenlandsreiser til nordmenn utgjer ein stor andel av dei samla norske klimagassutsleppa og må møtast med ansvarleg politikk, til dømes restriksjonar på feriereiser til utlandet og høge graderte CO_2-avgifter på importvarer avhengig av klimaavtrykket.	
Grunngiving frå forslagsstillar: Redusert forbruk av importerte (luksus)varer og unødvendigheter som utstrakt feriereising med fly er "lavthengende frukter" i natur- og klimakampen. CO_2-utslippet som kommer fra produksjon og forbruk av importerte varer og utenlandsreiser utgjør en veldig stor andel av de norske utslippene, over 40 prosent ifølge Miljødirektoratet.[1] Det er derfor helt nødvendig å sette søkelyset på dette, noe vi hittil har gjort i for liten grad. Referanse: (1) https://www.miljodirektoratet.no/aktuelt/fagmeldinger/2024/januar-2024/utslipp-av-klimagssser-fra-norsk-forbruk-er-beregnet/	
Kommentar frå landsstyret: Se alternativt forslag.	

Landsstyrets innstilling: **Stemmegiving i landsstyret**:

Forslag P27R	
Kapittel: 3.2 Stopp dei farlege klimaendringane Linjenummer: 285-286	Forslagsstillar: Landsstyret
Endringsforslag: *Endre frå:* ~~Når utstyr og arbeidskraft blir importert får andre land, må det bli teke omsyn til ressursbruk og utslepp av klimagassar.~~ *Endre til:* <u>Dei importerte klimagassutsleppa frå vareimport og utenlandsreiser til nordmenn utgjer ein stor andel av dei samla norske klimagassutsleppa og må møtast med ansvarleg politikk.</u>	
Grunngiving frå forslagsstillar:	
Kommentar frå landsstyret:	
Landsstyrets innstilling: Vedtas **Stemmegiving i landsstyret**: 17 stemmer for, 0 stemmer mot, 1 avhaldande	

Forslag P28	
Kapittel: 3.2 Stopp dei farlege klimaendringane Linjenummer: 290-295	Forslagsstillar: Naturvernforbundet i Trøndelag
Endringsforslag: *Endre frå:* • Arbeidet med å ta vare på dei store karbonlagra i naturen må bli styrka, for å redusere utslepp av klimagassar frå myr, kulturmark, skog, hav og andre naturtypar med stor karbonlagringsevne. Rike land som Noreg må ta eit særleg ansvar for å bidra til reduksjon av utslepp og sikre klimatilpassing i fattige land. Internasjonal kvotehandel og andre internasjonale tiltak må sikre reelle utsleppskutt og samstundes ivareta menneske og natur, og må kome i tillegg til nasjonale utsleppsreduksjonar. *Endre til:* • Arbeidet med å ta vare på dei store karbonlagra i naturen må bli styrka, for å redusere utslepp av klimagassar frå myr, kulturmark, skog, hav og andre naturtypar med stor karbonlagringsevne. • Rike land som Noreg må ta eit særleg ansvar for å bidra til reduksjon av utslepp og sikre klimatilpassing i fattige land. Internasjonal kvotehandel og andre internasjonale tiltak må sikre reelle utsleppskutt og samstundes ivareta menneske og natur, og må kome i tillegg til nasjonale utsleppsreduksjonar.	
Grunngiving frå forslagsstillar: Her bør det skilles mellom nasjonale og internasjonale tiltak.	
Kommentar frå landsstyret:	
Landsstyrets innstilling: Vedtas **Stemmegiving i landsstyret**: 17 stemmer for, 0 stemmer mot, 1 avhaldande	

Forslag P29	
Kapittel: 3.2 Stopp dei farlege klimaendringane Linjenummer: 297-298	Forslagsstillar: Naturvernforbundet i Nordland v/fylkesstyret: Frode Solbakken, Irene Øvregård Nordal, Dag Johansen, Baard Martin Mikalsen, Tonje Justsen Sæther, Hanne Trones, Barbro Pedersen Bismo og Arne-Reidar Johansen, Landsstyremedlem for Nordland
Endringsforslag: *Endre frå:* Til dømes ~~må klimatiltak i petroleumsverksemda ikkje bidra til å forlenge levetida for sektoren~~. *Endre til:* Til dømes marknadsførast elektrifisering av sokkelen som eit klimatiltak, men bidreg til å forlenge levetida for sektoren, og den innsparte fossile energien seljast og forbrennast i utlandet med null positiv effekt på klimaet.	
Grunngiving frå forslagsstillar: Det er viktig at Naturvernforbundet ikke bidrar til tildekkende nytale.	
Kommentar frå landsstyret: Vi har allerede en tydelig politikk på dette. Den supplerende begrunnelsen som kommer i dette forslaget, om at gassen selges og forbrennes i utlandet, er unyansert og til dels feil.	
Landsstyrets innstilling: Vedtas ikkje **Stemmegiving i landsstyret**: 5 stemmer for, 11 stemmer mot, 2 avhaldande	

Forslag P30	
Kapittel: 3.3 Berekraftig resursbruk Linjenummer: 319	Forslagsstillar: Naturvernforbundet i Trøndelag
Tilleggsforslag: *Legge til ny setning.* *Legge til:* Mindre import og auka sjølvberging er naudsynt for å redusere den totale miljøpåverknaden.	
Grunngiving frå forslagsstillar: Miljøpåverknaden av transport over landegrenser er helt sentralt når man vurderer hele produksjonskjeda. Dette bør konkretiserast. I tillegg vil mindre forbruk kombinert med berekraftig bruk av eigne ressursar (til dømes utmarksbeite og produksjon av grønsaker, poteter og brødkorn) gjere at vi i mindre grad belastar andre land med forbruket vårt.	
Kommentar frå landsstyret:	
Landsstyrets innstilling: Vedtas **Stemmegiving i landsstyret**: 8 stemmer for, 6 stemmer mot, 4 avhaldande	

Forslag P31	
Kapittel: 3.3 Berekraftig ressursbruk Linjenummer: 320	Forslagsstillar: Kim Aastangen, Naturvernforbundet i Innlandet
Tilleggsforslag: *Legge til nytt avsnitt.* *Legge til:* Den eksplosive bruken av generativ kunstig intelligens har allereie ført til enorm etterspørsel etter areal, vann, straum og sjeldne metall. Internasjonale tek-selskap som tidligere har hatt offensive klimamål, har i staden auka sine utslepp markant for å henge med i kappløpet. Utviklinga kan ikkje styrast av selskapa aleine. I staden må det settast tydelege krav til ivaretaking av natur og menneske.	
Grunngiving frå forslagsstillar:	
Kommentar frå landsstyret:	
Landsstyrets innstilling: Vedtas ikkje **Stemmegiving i landsstyret**: 7 stemmer for, 8 stemmer mot, 3 avhaldande	

Forslag P32	
Kapittel: 3.3 Berekraftig ressursbruk Linjenummer: 332	Forslagsstillar: Kim Aastangen, Naturvernforbundet i Innlandet
Tilleggsforslag: *Legge til nytt punkt.* *Legge til:* Digitale ressursar må forvaltast som andre ressursar, med samfunnet sitt beste i mente. Digital infrastruktur må byggast og disponerast på ein berekraftig måte innafor naturen sine tålegrenser.	
Grunngiving frå forslagsstillar:	
Kommentar frå landsstyret:	
Landsstyrets innstilling: Vedtas ikkje **Stemmegiving i landsstyret**: 5 stemmer for, 8 stemmer mot, 5 avhaldande	

Forslag P33	
Kapittel: 3.3 Berekraftig resursbruk Linjenummer: 332	Forslagsstillar: Naturvernforbundet i Trøndelag
Tilleggsforslag: *Legge til nytt punkt.* *Legge til:* Forbruket av natur må ned. Det gjeld både nedbygging og korleis vi brukar naturressursane våre.	
Grunngiving frå forslagsstillar: Redusert forbruk er ein føresetnad for berekraftig ressursbruk.	
Kommentar frå landsstyret:	
Landsstyrets innstilling: Vedtas **Stemmegiving i landsstyret**: 9 stemmer for, 8 stemmer mot, 1 avhaldande	

Forslag P34	
Kapittel: 4.1 Primærnæringane Linjenummer: 351-353	Forslagsstillar: Amin Alexander Røine, Naturvernforbundet i Groruddalen
Strykningsforslag: *Stryke:* ~~Oppdrettsanlegg brukar store areal langs kysten og aukar presset på det marine miljøet. Næringa må ikkje forringe miljøet, men må bli drive på ressursar som ikkje skadar naturmangfald og ressurstilfang andre stadar.~~	
Grunngiving frå forslagsstillar: Viser til innsendt forslag om uttalelse angående utfasing av hele oppdrettsnæringen.	
Kommentar frå landsstyret: Forslaget baserer seg på at landsmøtet gjennom en uttalelse (som på landsmøtet behandles etter prinsipprogrammet) sier nei til all fiskeoppdrett. Slik politikkendring må i så fall tas i prinsipprogrammet, ikke gjennom en uttalelse.	
Landsstyrets innstilling: Vedtas ikkje **Stemmegiving i landsstyret**: 1 stemme for, 16 stemmer mot, 1 avhaldande	

Forslag P35	
Kapittel: 4.1 Primærnæringane Linjenummer: 363	Forslagsstillar: Bror Kristian Raanaas Tandberg, Naturvernforbundet i Sogn og Fjordane
Endringsforslag: *Endre frå:* Primærnæringane må ikkje nytte veksthormon ~~eller genmodifiserte dyr eller plantar~~. *Endre til:* Primærnæringane må ikkje nytte veksthormon og vere særdeles varsam med genmodifiserte dyr og plantar.	
Grunngiving frå forslagsstillar: For kategorisk mot GMO	
Kommentar frå landsstyret:	
Landsstyrets innstilling: Vedtas ikkje **Stemmegiving i landsstyret**: 3 stemmer for, 12 stemmer mot, 3 avhaldande	

Forslag P36	
Kapittel: 4.1 Primærnæringane Linjenummer: 366	Forslagsstillar: Bror Kristian Raanaas Tandberg, Naturvernforbundet i Sogn og Fjordane
Endringsforslag: *Endre frå:* Det norske kosthaldet må bli basert på mindre kjøt, meir plantebasert mat ~~og meir villfanga fisk~~ og styrke sjølvforsyninga. *Endre til:* Det norske kosthaldet må bli basert på mindre kjøt, meir plantebasert mat og styrke sjølvforsyninga.	
Grunngiving frå forslagsstillar: Det er ikke bærekraftig at alle skal øke konsumet av villfanget fisk. Bedre å ikke omtale dette.	
Kommentar frå landsstyret:	
Landsstyrets innstilling: Vedtas ikkje **Stemmegiving i landsstyret**: 1 stemme for, 16 stemmer mot, 1 avhaldande	

Forslag P37	
Kapittel: 4.1 Primærnæringane Linjenummer: 369-371	Forslagsstillar: Amin Alexander Røine, Naturvernforbundet i Groruddalen
Endringsforslag: *Endre frå:* ~~Fiskeoppdrett og~~ kjøtproduksjon må i minst mogleg grad baserast på fôr som kan gå til menneskemat, eller som har negative fylgjer for miljøet eller for global fordeling av naturressursar. *Endre til:* Kjøtproduksjon må i minst mogleg grad baserast på fôr som kan gå til menneskemat, eller som har negative fylgjer for miljøet eller for global fordeling av naturressursar.	
Grunngiving frå forslagsstillar: Viser til innsendt forslag om uttalelse angående utfasing av hele oppdrettsnæringen.	
Kommentar frå landsstyret: Forslaget baserer seg på at landsmøtet gjennom en uttalelse (som på landsmøtet behandles etter prinsipprogrammet) sier nei til all fiskeoppdrett. Slik politikkendring må i så fall tas i prinsipprogrammet, ikke gjennom en uttalelse.	
Landsstyrets innstilling: Vedtas ikkje **Stemmegiving i landsstyret**: 0 stemmer for, 15 stemmer mot, 3 avhaldande	

Forslag P38	
Kapittel: 4.1 Primærnæringane Linjenummer: 377-378	Forslagsstillar: Naturvernforbundet i Trøndelag
Endringsforslag: *Endre frå:* ~~Reduksjon i kjøtforbruk må bli kombinert med betydeleg auke av naturbeite, noko som er naudsynt for å ta vare på og restaurere biologisk verdifulle naturbeitemarke.~~ *Endre til:* • Kjøttforbruket må reduserast, og kjøtt, melk og egg må produserast i Noreg med norsk fôr. Produksjonen må i mykje større grad baserast på utmarksbeite og produksjon av gras og anna for på areal som ikkje er egna for dyrking av menneskemat. Dyreslag og antall beitedyr må tilpassast tilgjengelege beiteareal og natur. • Semi-naturleg beite- og slåttemark må restaurerast, brukast og haldast i hevd. Dette for å ta vare på eit unikt og verdifullt biologisk mangfald, store karbonlagre og verdifulle areal for kjøtproduksjon.	
Grunngiving frå forslagsstillar: Kulepunkt 1: I tillegg til kjøtt bør melk og egg med her. Utmarksbeite må benyttes i mye større grad til produksjon av kjøtt og melk. Arealer som kan brukes til mat for mennesker, bør ikke brukes til beite eller dyrefor. Beite må være tilpassa beiteareal, slik at det er bærekraftig på lengre sikt.	

Kulepunkt 2: De kulturbetinga/semi-naturlige naturtypene er nå de sterkest truete naturtypene i Norge. Dette er artsrike naturtyper som har karakterisert det norske landskapet i flere tusen år, og vi trenger en jordbrukspolitikk som ivaretar dem bedre.
Kommentar frå landsstyret:
Landsstyrets innstilling: Vedtas **Stemmegiving i landsstyret**: Einstemmig

Forslag P39	
Kapittel: 4.1 Primærnæringane Linjenummer: 379	Forslagsstillar: Naturvernforbundet i Vestfold
Tilleggsforslag: *Legge til nytt punkt.* *Legge til:* Seterbruket, som no står på UNESCO si liste over immateriell kulturarv og som bidreg til miljøvenleg matproduksjon, må støttast.	
Grunngiving frå forslagsstillar: Levende seterdrift er en kulturarv med kunnskap om tradisjonell og miljøvennlig utnyttelse av naturressurser. Seterbruket opprettholder også åpne landskap, trua naturtyper og trua arter.	
Kommentar frå landsstyret:	
Landsstyrets innstilling: Vedtas ikkje **Stemmegiving i landsstyret**: 11 stemmer for, 5 stemmer mot, 2 avhaldande	

Forslag P40	
Kapittel: 4.1 Primærnæringane Linjenummer: 379-380	Forslagsstillar: Naturvernforbundet i Trøndelag
Endringsforslag: *Endre frå:* Torvmyrer er viktige for naturmangfaldet og inneheld mykje karbon. Nydyrking av myr må ikkje vere lov~~, og t~~orv må ikkje brukast i jordprodukt. *Endre til:* Torvmyrer er viktige for naturmangfaldet og inneheld mykje karbon. Nydyrking og nedbygging av myr må ikkje vere lov. Torv må ikkje brukast i jordprodukt.	
Grunngiving frå forslagsstillar: Nedbygging (blant annet hytter, veger og industri) er i dag en større trussel enn nydyrking.	
Kommentar frå landsstyret:	
Landsstyrets innstilling: Vedtas **Stemmegiving i landsstyret**: Einstemmig	

Forslag P41	
Kapittel: 4.1 Primærnæringane Linjenummer: 385	Forslagsstillar: Bror Kristian Raanaas Tandberg, Naturvernforbundet i Sogn og Fjordane
Tilleggsforslag: *Legge til ny setning.* *Legge til:* Norge må ikkje bidra til å auke presset på å heve kvoter (TAC) til over vitskaplege råd.	
Grunngiving frå forslagsstillar: Norge er en harding i kvoteforhandlinger i dag. Dette bør endres.	
Kommentar frå landsstyret: Det er bra å henvise til vitenskapelige råd, men noe uheldig å indirekte antyde noe om hvordan Norge opptrer i kvoteforhandlingene. Se alternativ.	
Landsstyrets innstilling: Vedtas ikkje til fordel for P41R **Stemmegiving i landsstyret**: Einstemmig	

Forslag P41R	
Kapittel: 4.1 Primærnæringane Linjenummer: 383-385	Forslagsstillar: Landsstyret
Endringsforslag: *Endre frå:* Havet, kystområda og fiskeressursane må vere underlagt nasjonal og internasjonal kontroll~~, og det må sikrast at fisken er eigd og forvalta av fellesskapet~~. Særleg må fiskeressursane kome kystsamfunna til gode, og urfolksrettar må ivaretakast. *Endre til:* Havet, kystområda og fiskeressursane må vere underlagt nasjonal og internasjonal kontroll. Vitenskapelege råd må følgjast opp. Særleg må fiskeressursane kome kystsamfunna til gode, og urfolksrettar må ivaretakast.	
Grunngiving frå forslagsstillar:	
Kommentar frå landsstyret:	
Landsstyrets innstilling: Vedtas **Stemmegiving i landsstyret**: Einstemmig	

Forslag P42	
Kapittel: 4.1 Primærnæringane Linjenummer: 386-389	Forslagsstillar: Amin Alexander Røine, Naturvernforbundet i Groruddalen
Strykningsforslag: *Stryke:* ~~Oppdrett må skje i lukka anlegg utan ureining, rømming og sjukdomsspreiing og på ressursar som ikkje skadar naturmangfald. Ytterlegare auke av produksjon skal ikkje tillatast. Kor miljøvenleg lukka anlegg er, må bli vurdert ut ifrå teknologi og lokalitet. Landbaserte anlegg kan ikkje tillatast om dei medfører nedbygging av natur eller matjord.~~	
Grunngiving frå forslagsstillar: Viser til innsendt forslag om uttalelse angående utfasing av hele oppdrettsnæringen.	
Kommentar frå landsstyret: Forslaget baserer seg på at landsmøtet gjennom en uttalelse (som på landsmøtet behandles etter prinsipprogrammet) sier nei til all fiskeoppdrett. Slik politikkendring må i så fall tas i prinsipprogrammet, ikke gjennom en uttalelse.	
Landsstyrets innstilling: Vedtas ikkje **Stemmegiving i landsstyret**: 0 stemmer for, 16 stemmer mot, 2 avhaldande	

Forslag P43	
Kapittel: 4.1 Primærnæringane Linjenummer: 387	Forslagsstillar: Naturvernforbundet i Trøndelag
Tilleggsforslag: *Legge til ny setning etter "[...] ikkje tillatast."* *Legge til:* <u>Det må innførast krav til reinsing av utslepp frå smoltanlegg.</u>	
Grunngiving frå forslagsstillar: Hindre forureining.	
Kommentar frå landsstyret:	
Landsstyrets innstilling: Vedtas **Stemmegiving i landsstyret**: 8 stemmer for, 5 stemmer mot, 5 avhaldande	

Forslag P44	
Kapittel: 4.1 Primærnæringane Linjenummer: 391-398	Forslagsstillar: Naturvernforbundet i Trøndelag

Endringsforslag:

Endre frå:

~~• Skognæringa må operere innanfor rammer som sikrar naturmangfald, friluftsliv og karbonbinding. Skogbruket må i større grad drivast basert på utvalshogst. Hogst må berre skje etter søknad og etter kartlegging av natur- og friluftslivsverdiar. Gjødsling av skog og omarbeiding av mark bør ikkje tillatast.~~

~~• Skogressursar er eit knappleiksgode og må brukast der det gjev størst reduksjon av klimagassar. Tømmer og tre skal prioriterast som bygningsmateriale, og avfallsressursar kan gå til andre føremål som gjev høg utnytting av ressursane, som skal varmeproduksjon og ulike industriføremål.~~

Endre til:

• Naturvernforbundet vil arbeide for en skogforvaltning som sikrar langsiktig overleving for alle artar som høyrer naturskogane til, som opprettheld og aukar skogens lagre av karbon, og som sikrar friluftslivsverdiane.

• Skogforvaltningen må splittast; ansvaret for areal- og naturforvaltninga i skogen må tilleggast miljømyndighetene (KLD), mens næringsdelen av forvaltninga forblir i LMD.

• Skogvernet må oppfylle dei faglege vurderingane, omfanget må tilfredsstille aaturpanelets anbefalinger, og det må igangsettast storstilt restaurering og landskapsøkologisk planlegging for å motvirke fragmenteringseffektar.

• Skogbruksvirksomhet må foregå innafor naturens tålegrenser. Bestandskogbruket, basert på åpne hogstar og einsaldrabestand av ett treslag, må fasast ut til fordel for eit kontinuitetsskogbruk basert på utvalshogst og kvalitetsproduksjon av varige produkt. Hogst må berre skje etter søknad og etter kartlegging av natur- og friluftslivsverdiar. Gjødsling av skog og omarbeiding av mark bør ikkje tillatast.

Grunngiving frå forslagsstillar: De nye kulepunktene dekker opp kravene i dagens to punkt. Det gjelder krav om sikring av naturmangfold, friluftsliv og karbonbinding, overgang fra bestandsskogbruk til utvalgshogst og prioritering av varige produkter, krav om hogst bare etter søknad og anbefaling om at gjødsling av skog og omarbeiding av mark ikke bør tillatast.
I tillegg tar de nye punktene med viktige krav om bedre vern, restaurering og bevaring av landskapsøkologiske verdier og sammenhenger i skoglandskapet.
For ar vi skal få en endring i skogpolitikken må miljømyndighetene overta ansvaret for areal- og naturforvaltningen. Dette er langt fram, og noe vi må ta gradvis gjennom arbeidsprogrammene.
Alt dette er nødvendig for at vi skal kunne oppfylle våre internasjonale forpliktelser.

Kommentar frå landsstyret: Vi bør unngå å henvise til konkreter organisasjonsledd i statsforvaltningen.

Landsstyrets innstilling: Vedtas ikkje til fordel for P44R
Stemmegiving i landsstyret: 17 stemmer for P44R

Forslag P44R	
Kapittel: 4.1 Primærnæringane Linjenummer: 391-398	Forslagsstillar: Landsstyret

Endringsforslag:

Endre frå:

~~• Skognæringa må operere innanfor rammer som sikrar naturmangfald, friluftsliv og karbonbinding. Skogbruket må i større grad drivast basert på utvalshogst. Hogst må berre skje etter søknad og etter kartlegging av natur- og friluftslivsverdiar. Gjødsling av skog og omarbeiding av mark bør ikkje tillatast.~~

~~• Skogressursar er eit knappleiksgode og må brukast der det gjev størst reduksjon av klimagassar. Tømmer og tre skal prioriterast som bygningsmateriale, og avfallsressursar kan gå til andre føremål som gjev høg utnytting av ressursane, som skal varmeproduksjon og ulike industriføremål.~~

Endre til:

• Naturvernforbundet vil arbeide for ei skogforvalting som sikrar langsiktig overleving for alle artar som høyrer naturskogane til, som opprettheld og aukar skogen sine lagre av karbon, og som sikrar friluftslivsverdiane.

• Ansvaret for areal- og naturforvaltninga i skogen må liggje hos miljøstyresmaktene.

• Skogvernet må oppfylle dei faglige vurderingane, omfanget må tilfredsstilla anbefalingane til Naturpanelet, og det må igangsettast storstilt restaurering og landskapsøkologisk planlegging for å motverke fragmenteringseffektar.

• Skogbruksverksemd må foregå innanfor naturen sine tålegrenser. Bestandskogbruket, basert på åpne hogstar og einsaldra bestand av eitt treslag, må fasest ut til fordel for eit kontinuitetsskogbruk basert på utvalshogst og kvalitetsproduksjon av varige produkt. Hogst må berre skje etter søknad og etter kartlegging av natur- og friluftslivsverdiar. Gjødsling av skog og omarbeiding av mark bør ikkje tillatast.

• Framande og utanlandske treslag må ikkje plantast, og fjerning av pågåande spreiing frå eksisterande tre må intensiverast.

Grunngiving frå forslagsstillar:

Kommentar frå landsstyret:

Landsstyrets innstilling: Vedtas
Stemmegiving i landsstyret: 16 stemmer for, 0 stemmer mot, 2 avhaldande

Forslag P45	
Kapittel: 4.2 Energi Linjenummer: 403-404	Forslagsstillar: Naturvernforbundet i Trøndelag
Endringsforslag: *Endre frå:* ~~Vi må prioritere bruken av energi, forbruket må vere mest mogleg effektivt~~, og vi må nytte rett energiform til ulike bruksområde. *Endre til:* Energibruken må reduserast, og samfunnsnytten må ligge til grunn for korleis vi prioriterer bruken av energi. Forbruket må vere mest mogleg effektivt, og vi må nytte rett energiform til ulike bruksområde.	
Grunngiving frå forslagsstillar: Redusert energiforbruk er en forutsetning for at vi skal kunne redusere klimagassutsleppet utan at produksjon av fornybar energi fører til stort naturtap. Myndigheitene må prioritere og ha styring med kva energien skal brukas til, og kva slags virksomheit som skal prioriterast.	
Kommentar frå landsstyret:	
Landsstyrets innstilling: Vedtas ikkje til fordel for P46R **Stemmegiving i landsstyret**: Einstemmig	

Forslag P46 – TRUKKET AV FORSLAGSSTILLAR	
Kapittel: 4.2 Energi Linjenummer: 407-408	Forslagsstillar: Naturvernforbundet i Trøndelag
Endringsforslag: *Endre frå:* ~~Ramma for ny krafttilgang blir sett av mogeligheitene innan frigjering av kraft frå andre sektorar, opprusting av eksisterande anlegg og sol- og vindkraft på allereie utbygde areal.~~ *Endre til:* Vi må få ein offentleg regulering av ny kraftkrevjande industri (mellom anna datasenter). Nye næringar med høgt forbruk (> 15 MW) må bli underlagt offentleg regulering. NNV vil ha på plass eit konsesjonssystem som er tufta på vurdering av samfunnsnytte, herunder tiltakets verdiskapning (sysselsetting og ringvirkninger i lokalsamfunnet), energiforbruk og konsekvenser for strømnettet (forsyningssikkerhet), klimaeffekten av tiltaket, og arealforbruk og naturinngrep.	
Grunngiving frå forslagsstillar: Redusert energiforbruk er en forutsetning for at vi skal kunne redusere klimagassutslippet uten at produksjon av fornybar energi fører til stort naturtap, som igjen fører til utslipp av klimagasser. Nå er det slik at nettselskap har tildelingsplikt til nytt forbruk. Det er «først til mølla», og føretak som er klare til investering, får tilgang til levering av straum når kapasiteten i nettet er bygd ut.	

Systemet er såkalla næringsnøytralt. Slik kan det ikkje halde fram. Nye næringar med høgt forbruk (> 15 MW) må bli underlagt offentleg regulering.
Kommentar frå landsstyret: Forslaget er i overkant detaljert. Se alternativt forslag.
Landsstyrets innstilling: **Stemmegiving i landsstyret**:

Forslag P46R	
Kapittel: 4.2 Energi Linjenummer: 408	Forslagsstillar: Landsstyret
Tilleggsforslag: *Legge til nytt punkt.* *Legge til:* Kraftkrevjande verksemder, til dømes datasentre, må regulerast gjennom eit konsesjonssystem tufta på miljø- og samfunnsnytte, herunder effektiv energibruk, klima- og arealkonsekvensar, konsekvensar for straumnettet og verdiskaping. Industri og næringar som skal være med oss etter 2050, må bli prioriterte med tilgang på kraft.	
Grunngiving frå forslagsstillar: Dette forslaget er mindre detaljert enn forslag P46. I tillegg har vi tatt setningen fra linje 414 og flytta den inn i dette nye punktet.	
Kommentar frå landsstyret:	
Landsstyrets innstilling: Vedtas **Stemmegiving i landsstyret**: Einstemmig	

Forslag P47	
Kapittel: 4.2 Energi Linjenummer: 407-408	Forslagsstillar: Naturvernforbundet i Nordland v/fylkesstyret: Frode Solbakken, Irene Øvregård Nordal, Dag Johansen, Baard Martin Mikalsen, Tonje Justsen Sæther, Hanne Trones, Barbro Pedersen Bismo og Arne-Reidar Johansen, Landsstyremedlem for Nordland
Endringsforslag: *Endre frå:* ~~Ramma for ny krafttilgang blir sett av moglegheitene innan frigjering av kraft frå andre sektorar, opprusting av eksisterande anlegg og sol- og vindkraft på allereie utbygde areal.~~ *Endre til:* Ny krafttilgang må i hovudsak kome frå frigjering av kraft frå modernisering av eksisterande vannkraftanlegg, solkraft på tak og ENØK-tiltak i bygningsmassen.	

Grunngiving frå forslagsstillar: Språklig veldig tung setning i eksisterende prinsipprogram. Modernisering betyr for eksempel skifte av gamle turbiner, utglatting av tunneler og i tillegg også oppdatering av miljøkrav samt at vi avgrenser oss fra utvidelse av vannkraftanlegg, i motsetning til begrepet opprustning. Videre, vindkraft på land er uegnet også i urbane strøk, jamfør vårt endringsforslag til kulepunkt 4, kap. 3.1 over.
Kommentar frå landsstyret: Dagens formulering harmonerer med andre deler av prinsipprogrammet. Opprusting, ikke modernisering, er det offisielle begrepet NVE bruker.
Landsstyrets innstilling: Vedtas ikkje **Stemmegiving i landsstyret**: 5 stemmer for, 12 stemmer mot, 1 avhaldande

Forslag P48	
Kapittel: 4.2 Energi Linjenummer: 407-408	Forslagsstillar: Naturvernforbundet i Troms
Endringsforslag: *Endre frå:* ~~Ramma for ny krafttilgang blir sett av moglegheitene innan frigjering av kraft frå andre sektorar, opprusting av eksisterande anlegg og sol- og vindkraft på allereie utbygde areal.~~ *Endre til:* <u>Ny krafttilgang må i hovudsak kome frå frigjering og meir effektiv bruk av kraft, mellom anna gjennom modernisering av eksisterande vasskraftanlegg, solkraft på tak, ENØK-tiltak i bygningsmassen og betre utnytting av lagrings- og fleksibilitetsløysingar som tovegslading av kjøretøy.</u>	
Grunngiving frå forslagsstillar: Økt etterspørsel etter kraft kan ikke uten videre møtes med økt kraftproduksjon og nye naturinngrep. Naturen har en egenverdi som setter grenser for hvor langt menneskelig ressursutnyttelse kan gå, samtidig som naturområder har stor verdi som grunnlag for tilhørighet, naturopplevelser, kultur og tradisjonell bruk. Naturvernforbundets utgangspunkt må derfor være å redusere det samlede energiforbruket, bruke energien mer effektivt og i størst mulig grad dekke legitime kraftbehov uten ytterligere nedbygging av natur. Det finnes et betydelig potensial for å frigjøre kraft og utnytte eksisterende kraftressurser bedre. ENØK-tiltak i bygningsmassen kan redusere kraftforbruket vesentlig, mens modernisering og effektivisering av eksisterende vannkraftanlegg kan gi økt produksjon og effekt ved i hovedsak å bygge videre på allerede etablert infrastruktur. Solkraft på tak utnytter arealer som allerede er bebygd. Lagrings- og fleksibilitetsløsninger, blant annet tovegslading av kjøretøy, kan bidra til bedre utnyttelse av eksisterende kraftressurser og redusere belastningen på kraftsystemet. Vindkraftutbygging innebærer betydelige areal- og naturinngrep. Turbiner krever omfattende infrastruktur i form av blant annet anleggsveier, oppstillingsplasser, skjæringer, utfyllinger og kraftlinjer. Når vindkraft etableres i naturområder, bygges og fragmenteres natur, og leveområder og naturverdier går tapt eller forringes.	

Naturvernforbundet har derfor slått fast at naturødeleggende vindkraft må stanses. Energisparing, energieffektivisering, modernisering av eksisterende kraftanlegg, solkraft på allerede bebygde arealer og bedre utnyttelse av eksisterende kraftressurser må prioriteres framfor ny kraftutbygging som krever nye naturinngrep. Dette ivaretar både naturens egenverdi og de verdiene naturen har for mennesker, og reduserer behovet for å ta nye naturområder i bruk til energiproduksjon.
Kommentar frå landsstyret:
Landsstyrets innstilling: Vedtas ikkje **Stemmegiving i landsstyret**: 3 stemmer for, 13 stemmer mot, 2 avhaldande

Forslag P49	
Kapittel: 4.2 Energi Linjenummer: 414	Forslagsstillar: Naturvernforbundet i Trøndelag
Strykningsforslag: *Stryke:* ~~Industri og næringar som skal være med oss etter 2050, må bli prioriterte med tilgang på kraft.~~	
Grunngiving frå forslagsstillar: Dekkes av foreslått nytt kulepunkt (linje 407).	
Kommentar frå landsstyret: Landsstyret vil beholde eksisterende tekst, men flytte den til slutten av forslag P46R. Teknisk sett skal forslaget derfor vedtas.	
Landsstyrets innstilling: Vedtas (og tekst blir flytt inn i P46R) **stemmegiving i landsstyret**:	

Forslag P50 – TRUKKET AV FORSLAGSSTILLAR	
Kapittel: 4.2 Energi Linjenummer: 414	Forslagsstillar: Naturvernforbundet i Nordland v/fylkesstyret: Frode Solbakken, Irene Øvregård Nordal, Dag Johansen, Baard Martin Mikalsen, Tonje Justsen Sæther, Hanne Trones, Barbro Pedersen Bismo og Arne-Reidar Johansen, Landsstyremedlem for Nordland
Tilleggsforslag: *Legge til ny setning etter setningen som slutter med "[...] må bli prioritert med tilgang på ny kraft."* *Legge til:* <u>Dataindustriens krafttilgang må styres av myndigheitane i tråd med dei nasjonale behova for digital infrastruktur og eit nødvendig tak for kraftforbruk, og den må underleggast ordinær konsesjonsbehandling</u>	
Grunngiving frå forslagsstillar: Ifølge Statnett foreligger det nå søknader om kraft til nye datasentre i Norge tilsvarende ca. 60 TWh/år hvilket tilsvarer nærmere 40 prosent	

av Norges årlige strømproduksjon, som er på ca. 160 TWh/år. Det er derfor nødvendig å nevne denne industrien spesielt i prinsipprogrammet. Datasentre er svært energi-ineffektive og energi-sløsende. De bruker enormt mye mer kraft per arbeidsplass sammenlignet med tradisjonell industri. For eksempel har det nye datasentret til Google i Skien planlagt å bruke ca. 7,5 TWh/år og å ansette rundt 100 personer, altså et kraftforbruk pr. arbeidsplass på ca. 75 GWh/år. Til sammenligning bruker Mo Industripark i Mo i Rana i dag rundt 2,3 TWh/år i strøm og har 2300 ansatte, det vil si rundt 1 GWh/år per arbeidsplass. (I Mo Industripark kommer det i tillegg noe bruk av fossil energi.) Med andre ord en liten brøkdel av kraftforbruket i dataindustrien. Datasentre har også store energitap i form av varme til omgivelsene dersom denne ikke utnyttes, hvilket i liten grad er praktisk mulig når denne industrien stort sett etableres i tynt befolkede områder. Den samfunnsmessige verdien av dataindustrien er enda mer tvilsom sett i lys av tekgigantenes agenda om å bruke teknologien til å fase ut stadig flere og flere ordinære arbeidsplasser. Vårt forslag til ny prinsipprogramformulering er i tråd med daværende leder i Naturvernforbundet, Truls Gulowsen, sin kronikk på ABC Nyheter den 31. januar 2026.[1] Referanse: (1) https://www.abcnyheter.no/stemmer/datasentre-krever-nasjonale-spilleregler/1404142
Kommentar frå landsstyret: Poenget dekkes av forslag P46R.
Landsstyrets innstilling: **stemmegiving i landsstyret**:

Forslag P51	
Kapittel: 4.2 Energi Linjenummer: 422-424	Forslagsstillar: Naturvernforbundet i Nordland v/fylkesstyret: Frode Solbakken, Irene Øvregård Nordal, Dag Johansen, Baard Martin Mikalsen, Tonje Justsen Sæther, Hanne Trones, Barbro Pedersen Bismo og Arne-Reidar Johansen, Landsstyremedlem for Nordland
Endringsforslag: *Endre frå:* Grønt hydrogen, ammoniakk og e-fuel ~~kan bli produsert i periodar med overskot, men gjev svært store energitap i omforming og vil berre kunne bli brukt i avgrensa omfang som klimatiltak~~. *Endre til:* Grønt hydrogen, ammoniakk og e-fuel som gjev svært store energitap i omforming, er ineffektiv bruk av avgrensa kraftressurser og difor uegna som energibærarar.	
Grunngiving frå forslagsstillar: Energitapet fra elektrisk strøm til hydrogen er ca. 40 porsent, og tapet er enda noe mer til ammoniakk og e-fuel. Dette er uakseptabel sløsing med begrensede kraftressurser. Batterier har en langt høyere effektivitet som energibærer. Videre, dagens formulering er urealistisk, som om eventuelle hydrogen-	

/ammoniakkanlegg kan/vil bli skrudd av og på etter krafttilgangen. Vi bør ta steget ut og slå fast at energibærerne "grønt" hydrogen, ammoniakk og e-fuel har vi ressursmessig sett ikke råd til å ta i bruk.
Kommentar frå landsstyret: Dagens formulering er dekkende og allerede svært restriktiv.
Landsstyrets innstilling: Vedtas ikkje **stemmegiving i landsstyret**: 4 stemmer for, 11 stemmer mot, 3 avhaldande

Forslag P52	
Kapittel: 4.2 Energi Linjenummer: 428-430	Forslagsstillar: Bror Kristian Raanaas Tandberg, Naturvernforbundet i Sogn og Fjordane
Endringsforslag: *Endre frå:* ~~4.2 Energi, linje 428-430:~~ Transport må bli flytta frå veg til sjø og bane. Det må ikkje bli bygd nye motorvegar for 110 km/t, som aukar naturinngrep og energibehov. *Endre til:* <u>4.3 Transport, linje 459:</u> Transport må bli flytta frå veg til sjø og bane. Det må ikkje bli bygd nye motorvegar for 110 km/t, som aukar naturinngrep og energibehov.	
Grunngiving frå forslagsstillar: Gir mer mening å samle med transport.	
Kommentar frå landsstyret:	
Landsstyrets innstilling: Vedtas **Stemmegiving i landsstyret**: Einstemmig	

Forslag P53	
Kapittel: 4.2 Energi Linjenummer: 438	Forslagsstillar: Bror Kristian Raanaas Tandberg, Naturvernforbundet i Sogn og Fjordane
Tilleggsforslag: *Legge til nytt punkt.* *Legge til:* <u>Biodrivstoff må som hovudregel ikkje anses som ein berekraftig energikjelde.</u>	
Grunngiving frå forslagsstillar: Vi bør si noe om at veldig mye biodrivstoff, slik det brukes i dag og legges opp til å utvides i framtiden, ikke er bærekraftig.	
Kommentar frå landsstyret: Det er bra å få inn litt mer om biodrivstoff. Se alternativt forslag.	
Landsstyrets innstilling: Vedtas ikkje til fordel for P53R	

Stemmegiving i landsstyret: 1 stemme for P53, 17 stemmer for P53R

Forslag P53R	
Kapittel: 4.2 Energi Linjenummer: 438	Forslagsstillar: Landsstyret
Tilleggsforslag: *Legge til nytt punkt.* *Legge til:* <u>Potensialet for produksjon av berekraftig og klimavennleg biodrivstoff er sterkt begrensa, og ein kan ikkje basere klimapolitikken på bruk av store mengdar slikt drivstoff. Bruken må prioriterast strengt.</u>	
Grunngiving frå forslagsstillar:	
Kommentar frå landsstyret:	
Landsstyrets innstilling: Vedtas **Stemmegiving i landsstyret**: 17 stemmer for, 0 stemmer mot, 1 avhaldande	

Forslag P54	
Kapittel: 4.3 Transport Linjenummer: 481-483	Forslagsstillar: Naturvernforbundet i Vestfold
Endringsforslag: *Endre frå:* ~~Det betyr mellom anna at miljøavgiftene må vere høge på transport, både innan og over landegrensene.~~ *Endre til:* <u>Miljøavgifter kan brukast som reiskap i denne samanhengen.</u>	
Grunngiving frå forslagsstillar: Miljøavgifter kan utilsiktet gjøre det for dyrt og vanskelig for mennesker å forflytte seg hvis de ikke har noen valgmulighet. De må derfor brukes på en gjennomtenkt måte. Den setningen som nå står der, oppfattes som ulogisk basert på forrige setning.	
Kommentar frå landsstyret:	
Landsstyrets innstilling: Vedtas **Stemmegiving i landsstyret**: 12 stemmer for, 3 stemmer mot, 3 avhaldande	

Forslag P55	
Kapittel: 4.3 Transport Linjenummer: 484	Forslagsstillar: Naturvernforbundet i Trøndelag
Tilleggsforslag: *Legge til nytt punkt.* *Legge til:* For å minske transportbehovet må produksjon av nødvendige varer prioriterast. I tillegg må nasjonal og lokal produksjon erstatte internasjonal og regional produksjon, slik at ein unngår langtransport.	
Grunngiving frå forslagsstillar: Vi har alt for mye langtransport, noko som skyldast både produksjon av varer vi ikkje treng, og at transport er altfor billig.	
Kommentar frå landsstyret:	
Landsstyrets innstilling: Vedtas ikkje **Stemmegiving i landsstyret**: 5 stemmer for, 13 stemmer mot	

Forslag P56	
Kapittel: 4.4 Industri Linjenummer: 492	Forslagsstillar: Naturvernforbundet i Trøndelag
Tilleggsforslag: *Legge til ny setning etter siste setning.* *Legge til:* Utvinning og foredling av mineral må ikkje bryte med menneskerettar og nasjonal kontroll.	
Grunngiving frå forslagsstillar: Vi ser dessverre mange eksempler på at menneskeretter brytes ved gruvedrift, og av gruvedrift kommer ut av nasjonal kontroll.	
Kommentar frå landsstyret:	
Landsstyrets innstilling: Vedtas **Stemmegiving i landsstyret**: 13 stemmer for, 3 stemmer mot, 2 avhaldande	

Forslag P57	
Kapittel: 4.4 Industri Linjenummer: 494	Forslagsstillar: Naturvernforbundet i Trøndelag
Tilleggsforslag: *Legge til nytt punkt.* *Legge til:* Heile verda er særs dominert av ein kamp om tilgang på ulike mineral. Det gjeld alt frå sand til koppar og sjeldne jordmineral. Skal vi greie å stå opp i kampen mot mange ulike gruveprosjekt, må vi redusere forbruket av utstyr og energi, spesielt i den rike delen av verda, og sikre at alt som kan gjenvinnast, blir teken vare på og kjem inn i nye produkt.	
Grunngiving frå forslagsstillar: Det «grøne skiftet» har ført til stor etterspørsel etter nye mineral og nye gruveprosjekt. Gruvedrift og bruk av slike mineral må regulerast og vurderast ut frå samfunnsnytte, og mineralane må gjenvinnast så langt det er mogleg.	
Kommentar frå landsstyret: Det står allerede en del generelt av ressursbruk og sirkulær økonomi.	
Landsstyrets innstilling: Vedtas ikkje **Stemmegiving i landsstyret**: 6 stemmer for, 9 stemmer mot, 3 avhaldande	

Forslag P58	
Kapittel: 4.4. Industri Linjenummer: 497	Forslagsstillar: Petter Nilsen, Heidi Kristoffersen, Bjørn Frøsaker, Arne Vesterlid, Naturvernforbundet i Gjøvik, Toten og Land
Tilleggsforslag: *Legge til ny setning etter siste setning.* *Legge til:* Det må bli full stans i bygging av datasenter inntil konsesjonsordning er på plass.	
Grunngiving frå forslagsstillar: Problemet antas å være kjent: Det foregår overetablering av datasentere etter først-til-mølla-prinsipp uten kontroll.	
Kommentar frå landsstyret: Dette dekkes av forslag P46R og eksisterende punkt om kraftprioritering.	
Landsstyrets innstilling: Vedtas ikkje **Stemmegiving i landsstyret**: 2 stemmer for, 16 stemmer mot	

Forslag P59	
Kapittel: 4.4. Industri Linjenummer: 505	Forslagsstillar: Petter Nilsen, Heidi Kristoffersen, Bjørn Frøsaker, Arne Vesterlid, Naturvernforbundet i Gjøvik, Toten og Land
Tilleggsforslag: *Legge til etter siste setning.* *Legge til:* Høyesterettsdommen som blant anna i Førdefjord-saka må respekterast og føre til umiddelbar stans av utslippa i Førdefjorden.	
Grunngiving frå forslagsstillar: Begrunnelsen for at høyesterettsdommen i Førdefjord-saken skal respekteres, vil vi anta ikke trenger noen begrunnelse. Når vi foreslår ordlyden "Som blant annet Førdefjord-saken", er begrunnelsen at det er og kan bli flere dommer som skal resepekteres (for eksempel Fosen-saken)	
Kommentar frå landsstyret: Siden dette i hovedsak hendler om en dagsaktuell sak, egner temaet seg bedre til en uttalelse.	
Landsstyrets innstilling: Vedtas ikkje **Stemmegiving i landsstyret**: Einstemmig	

Forslag P60	
Kapittel: 4.4 Industri Linjenummer: 507	Forslagsstillar: Naturvernforbundet i Trøndelag
Tilleggsforslag: *Legge til ny setning etter siste setning.* *Legge til:* Det må stillast strenge krav til reinsing av avløpsvatn og oppbevaring av avløpsmassar. Før nye gruver blir opna, må gamle gruvedeponi bli rydda opp i og restverdi bli betre utnytta. Gruverestar som ikkje kan utnyttast, bør tilbakefyllast i gruvegangane.	
Grunngiving frå forslagsstillar: Behov for tillegg til eksisterende tekst.	
Kommentar frå landsstyret:	
Landsstyrets innstilling: Vedtas **Stemmegiving i landsstyret**: 9 stemmer for, 7 stemmer mot, 2 avhaldande	

Forslag P61	
Kapittel: 4.6 Krig og fred Linjenummer: 540	Forslagsstillar: Hanna Jarstø Ervik, Naturvernforbundet i Kristiansand
Endringsforslag: *Endre frå:* Krigar fører, ved sida av store ~~menneskelege~~ lidingar, også til store naturskadar. *Endre til:* Krigar fører, ved sida av store menneskelge lidningar, også til store naturskadar, både som følge av direkte krigshandlinger, men også frå den tilhørende krigsindustrien. Sjølv i krisetider er det viktig at forsvarsindustrien er med på å dra lasset og ikkje får unntak frå krav om å bevare natur og forhindre utslipp.	
Grunngiving frå forslagsstillar: Nyere saker med eksempelvis Sprengstoff-produsent Chemring Nobel i Oslofjorden viser at dette er nødvendig. Selv om det er krisetider, så kan ikke forsvarsindustrien få fritak fra etablerte krav om å ta vare på natur og unngå utslipp.	
Kommentar frå landsstyret:	
Landsstyrets innstilling: Vedtas ikkje **Stemmegiving i landsstyret**: 1 stemme for, 14 stemmer mot, 3 avhaldande	

Naturvernforbundet

PRINSIPPROGRAM

Vedteke på landsmøtet i Stavanger 21. april 2018
Sist endra i landsmøtet i Trondheim 10. november 2024

Prinsipprogrammet gjev ei oversikt over Naturvernforbundet sitt grunnsyn, korleis organisasjonen arbeider, og kva som er våre langsiktige politiske krav.

Innhald

1 Kva vi vil oppnå 2
2 Korleis vi arbeider 3
3 Prinsipp 4
3.1 Vern om naturmangfaldet 5
3.2 Stopp dei farlege klimaendringane 7
3.3 Berekraftig ressursbruk 8
4 Miljøvern i praksis 8
4.1 Primærnæringane 8
4.2 Energi 10
4.3 Transport 11
4.4 Industri 12
4.6 Krig og fred 13

1 Kva vi vil oppnå

Naturvernforbundet arbeider for eit samfunn som er godt å leve i for alle, og som kan bestå over tid. I eit slikt samfunn blir naturen forvalta på ein måte som sikrar vårt felles livsmiljø, og all menneskeleg aktivitet skjer i balanse med naturen og miljøet.

Livsformene i naturen er verdifulle i seg sjølv, samtidig som menneska er avhengige av dei. Å ta vare på rikdomen av livsformer og økosystem er naudsynt for å sikre livskrafta og produktiviteten i naturen. Vi menneske kan ikkje halde fram med å utrydde artar på jorda eller øydelegge det livsmiljøet artane treng for å leve.

Mennesket er ein del av naturen. Vi lever av dei allsidige goda i naturen og har ansvaret for å sikre ei økologisk, sosial og økonomisk utvikling som tar omsyn til både nolevande og framtidige generasjonar sine behov. Det betyr at:

- Vi må ta vare på mangfaldet i naturen.
- Fornybare ressursar må takast ut på ein slik måte at ressursane kan fornye seg.
- Ressursar som finst i avgrensa mengder, må vi bruke med stor varsemd.
- Vi kan berre sleppe ut stoff som krinslaupet i naturen kan bryte ned innanfor naturen si bereevne.

Menneskeleg forbruk av energi og naturressursar kan ikkje vere høgare enn at det let seg kombinere med å halde oppe naturmangfaldet og naturen si produksjonsevne. Tekniske omleggingar er ikkje nok for å oppnå dette. Evig materiell vekst er ikkje mogleg innanfor ressursane på jorda. For at alle menneske skal ha høve til å leve gode liv innanfor rammene av jorda sitt ressursgrunnlag og naturen sin toleevne, må det samla forbruket på jorda reduserast, og særleg må forbruket til dei rikaste reduserast kraftig.

Å løyse globalt omfattande og alvorlege miljøproblem krev omstillingar som må drivast fram med både lokal og nasjonal innsats. I ei globalisert verd krevst også globalt samarbeid og internasjonale avtalar. Noreg har som eit rikt og velutvikla land både grunnlag og ansvar for å vere eit føregangsland i miljøvernarbeidet. Noreg må følgje opp sine internasjonale pliktar og ta ei rolle som førebilete for å bidra til framgang i det internasjonale miljøarbeidet.

2 Korleis vi arbeider

Demokratisk, landsdekkande og uavhengig

Naturvernforbundet er ein demokratisk, partipolitisk nøytral medlemsorganisasjon. For å stå imot og reversere den akselererande øydeleggingа av miljøet treng vi at breie lag av folket blir engasjert. Folkeleg engasjement gjennom lokalt naturvernarbeid er grunnlaget for arbeidet for livskraftig natur og miljøgode og avgjerande for Naturvernforbundet sin styrke. Medlemmane avgjer, gjennom sine tillitsvalde, kva forbundet skal meine og arbeide med. Synspunkta blir utforma uavhengig av økonomiske interesser, staten og andre organisasjonar. Naturvernforbundet skal jobbe for å få fleire aktive lokallag over heile landet, samtidig som aktiviteten i eksisterande lokal- og fylkeslag sikrast og fornyast. Det lokale nærværet og dei tillitsvalde gjev Naturvernforbundet legitimitet og demokratisk gjennomslagskraft. Organisasjonen skal søkje å reflektere eit mangfald av folket og arbeide for god representasjon i kjønn, geografi, sosial bakgrunn og minoritetsbakgrunn blant både medlemmar, aktive og tillitsvalde. Miljøagentane og Natur og Ungdom skal vere barne- og ungdomsorganisasjonane til Naturvernforbundet. Gjennom å oppretthalde og aktivt byggje nye samarbeid og alliansar med andre organisasjonar og initiativ skal Naturvernforbundet auke si gjennomslagskraft og oppslutnad og bidra til ein effektiv og rettferdig miljøpolitikk.

I rørsla vår skal vi handsame kvarandre med respekt. Trakasserande haldningar og framferd høyrer ikkje heime her. Ungdomen og engasjementet deira skal vi særleg hegne om. Me aksepterer ikkje ytterleggåande og ekstreme krefter som ein del av miljørørsla. Samarbeid med parti og grupperingar som fremjar rasistiske og høgreekstreme haldningar, bryt med verdiane våre.

Miljørørsla er mangfaldig, og ulike organisasjonar brukar ulike verkemiddel for å oppnå gjennomslag for standpunkta sine. Naturvernforbundet brukar ikkje sjølv sivil ulydnad. Vi kan likevel støtte bruk av ikkje-valdeleg, ikkje-skadeleg, open og respektfull sivil ulydnad i tråd med verdigrunnlaget vårt.

Kunnskapsbasert opinionsdanning

Naturvernforbundet treng tillit og oppslutnad for å få gjennomslag. Argumenta skal vere godt oppbygde, forståelege og fagleg solide. Frivillige organisasjonar har gjennom folkeopplysning spelt ei viktig rolle for demokratiseringa av Noreg. Naturvernforbundet vil føre dette arbeidet vidare gjennom opinionsdannande verksemd, slik at ein lettare kan innrette seg miljøvenleg, påverke andre og få folkevalde organ til å ta omsyn til naturen.

Saksorientert arbeid med konkrete resultat

Det er gjennom arbeid med mange konkrete saker over heile landet, og med stor breidde, at Naturvernforbundet er med og bergar store naturverdiar og endrar haldningane hos folk flest. Ved hjelp av politisk arbeid i enkeltsaker vil Naturvernforbundet også vise kva utfordringar vi står overfor i det globale miljøarbeidet.

Naturglede, naturkunnskap og naturbruk

Ein viktig del av arbeidet til Naturvernforbundet er å arbeide for å styrke folk sin kontakt med naturen. Vi ynskjer at alle skal få glede seg over naturen i nærområdet sitt, vere stolte over denne og ynskje å ta vare på naturen både lokalt og globalt. Vi vil ta vare på det enkle og nære friluftslivet og arbeider for å styrke kunnskapen om naturen på alle plan. Vi ynskjer å styrke kunnskapen om korleis vi kan nytte naturen, og vil arbeide for å ta vare på og føre vidare tradisjonell naturbruk så langt det kan gjerast på økologisk forsvarleg vis.

Internasjonalt samarbeid

Brei folkeleg deltaking er avgjerande for å løyse internasjonale miljøproblem, og sterke nasjonale miljøorganisasjonar er viktige for å ta vare på miljøinteressene.

Naturvernforbundet skal samarbeide med miljørørsler i andre land. Samarbeidslanda har ofte store miljøutfordringar og også store utfordringar når det gjeld deltaking frå sivilt samfunn. Naturvernforbundet er den norske medlemmen av Friends of the Earth International.

Medlemskap i Regnskogsfondet er òg ein viktig del av vårt internasjonale engasjement. Det internasjonale arbeidet skal bidra til å styrke lokale miljøvernorganisasjonar i dei landa vi engasjerer oss i. Samstundes bidreg dette arbeidet til å styrke Naturvernforbundet sitt arbeid både i Noreg og i arbeidet med internasjonale miljøavtalar.

3 Prinsipp

At folk skal kunne bidra til å drive fram løysingar på miljøproblema, krev eit samfunn der folk har høve til å påverke sin eigen situasjon, har tilgang til kunnskap om kva som påverkar miljøet, og kan delta aktivt i politisk arbeid. Myndigheitene har ansvar for å følgje opp, kontrollere og innføre sanksjonar og tiltak overfor dei som bryt den norske natur- og miljølovgjevinga. Både myndigheitene, næringsliv og folket har eit ansvar for å setje seg inn i og følgje felles reglar.

Naturvernforbundet meiner følgjande prinsipp må ligge til grunn for all samfunnsplanlegging:

- Kunnskap: Alle private og offentlege aktørar må ha plikt til å setje seg inn i korleis verksemda deira påverkar naturen. Alle handlingar må byggje på oppdatert vitskapeleg og erfaringsbasert kunnskap, der miljøkonsekvensane av handlinga blir vurdert i eit livslaupsperspektiv. Alle skal ha krav på informasjon om miljøkonsekvensar når det gjeld både enkeltprodukt og forbruksvarer, produksjon og politiske planar og vedtak.
- Føre-var-prinsippet: Dersom det er usikkert om inngrep eller utslepp vil ha skadelege verknader for organismar eller økosystem, skal tvilen kome naturen til gode ved at tiltaket ikkje blir gjennomført.
- Samla påkjenning: Den samla påkjenninga som naturmiljøet er eller kan bli utsett for, skal vere utslagsgjevande for vedtak i einskildsaker.
- Den som påverkar, skal betale: Den som påverkar miljøet på ein negativ måte, skal dekke kostnadene ved tiltak som hindrar, avgrensar eller rettar opp skadane.
- Tenke globalt – handle lokalt: Det den einskilde gjer her i landet, må stå i høve til globale natur- og miljøinteresser og såleis kunne bidra til utvikling som kan kome alle verdas menneske og artar til gode – i dag og i framtida.

- Rettferdig omstilling: Det høge forbruket vårt må leggjast om og reduserast. Omstillinga må vere bygd på sosial og geografisk rettferd og ta særskild omsyn til grupper med låg inntekt og grupper som blir spesielt hardt råka. Folk med låg inntekt kan ikkje lett kutte forbruk, men offentleg politikk må sikre at dei som har rikeleg, må kutte.
- Unngå – flytte – forbetre: Alle ressursar er i prinsippet knappe, og ressursbruk skapar ofte miljøutfordringar. Miljøproblema blir løyst best gjennom å minke ressursbruken. Ein må primært unngå aktivitet, sekundært flytte aktivitet til mindre miljøskadelege formar og til sist forbetre miljøskadeleg aktivitet med til dømes ny teknologi.

Grenseoverskridande miljøproblem krev internasjonalt samarbeid og avtalar som blir oppfatta som rettferdige og rimelege av alle partar. Verdas fattigaste lir i dag under miljøproblem som i stor grad er skapt av rike land og av overforbruket til privilegerte grupper. Internasjonale avtalar må fremje rettferdig fordeling av verdas ressursar og styrke tilgangen til demokratisk påverknad. For å oppnå dette må FN styrkast. Omsyn til miljø og rettferdig fordeling av ressursar må telje meir enn mål om økonomisk vekst og auka frihandel.

Naturvernforbundet støttar og respekterer urfolk sine rettar, slik dei er felt ned i internasjonale avtalar som Noreg er tilslutta. Desse rettane må ligge til grunn for miljøpolitikken i både Noreg og andre land. Naturvernforbundet meiner at Noreg skal ta særskilt ansvar for å ta vare på naturgrunnlaget for samisk kultur.

Noreg må vere ein pådrivar og støtte opp om internasjonale miljømål og -avtalar, og omsynet til natur og miljø må ligge til grunn i alt utviklingsarbeid. Samarbeid med og støtte til det sivile samfunnet, inklusive miljørørsla, må vere ei viktig prioritering i Noreg sin internasjonale innsats. Norske investeringar i utlandet må bidra til å sikre ei miljøvenleg utvikling. Miljømessige og sosiale krav som gjeld for norske fleirnasjonale verksemder, må òg gjelde for aktiviteten deira i utlandet når det norske regelverket er strengare.

3.1 Vern om naturmangfaldet

Naturen er grunnlaget for alt liv på jorda. Ikkje berre er menneske og dyr avhengige av naturen og tenestene den yter; naturen har også verdi i seg sjølv. Vi må derfor sikre den uerstattelege rikdomen av plantar, dyr og andre organismar – på land og til havs – for notid og framtid.

Ifølgje FNs naturpanel er ein av åtte millionar dyre- og planteartar truga av utrydding, og endring i arealbruk er den viktigaste årsaka til det globale tapet av naturmangfald på land fram til i dag, medan overutnytting av ressursar er viktigast for tapet i havet. I tillegg kjem ein stadig større påverknad frå menneskeskapte klimaendringar samt påverknad frå forureining og invaderande artar. Den samla verknaden er eit særs alvorleg trugsmål mot naturmangfaldet på jorda.

Tapet av naturmangfald må stansast. Sunn økologisk tilstand må vere forvaltingsprinsippet for all natur, også den delen av naturen som gjennom historia er blitt påverka av menneskeleg aktivitet. Dette inneber å ta vare på artane, med deira genetiske variasjon og dei leveområda som organismane treng for å trivast og fylle sine økologiske funksjonar. Dette krev både vern av utvalde areal samt ei langsiktig forvalting av naturverdiar som ikkje er verna ved lov. Det er uakseptabelt å oppheve eller endre vern av naturområde, slik at naturomsyn må vike for andre, meir kortsiktige samfunnsinteresser. Ein må også hindre innføring og spreiing av ikkje stadeigne artar og genmodifiserte organismar som kan vere eit trugsmål mot lokale plante- og dyreartar. Det må ikkje

gjevast subsidiar som bidreg til øydelegging av verdifull natur. Omsynet til naturmangfaldet må sikrast og takast vare på i all arealplanlegging, og krava til konsekvensutgreiingar må stille minstekrav som sikrar dette.

Naturen må vere grundig kartlagt, og kunnskapen må oppdaterast kontinuerleg for å mogleggjere ei kunnskapsbasert forvalting. Denne kunnskapen må omfatte naturen sine system og samspelet mellom desse samt samspelet mellom naturen sine system og menneska. Der kunnskap ikkje er tilstrekkeleg, må føre-var-prinsippet ligge til grunn. Inngrep kan aldri forsvarast med mangel på kunnskap.

Naturvernforbundet meiner at:

- Det må etablerast økologisk representative nettverk av område som har vernestatus eller anna utvald status, for å sikre den økologiske samanhengen over større område. Dette inneber mellom anna vesentleg vern av skog, våtmarker og marine område samt vidare utvikling av arbeidet med utvalde naturtypar. Områda må forvaltast aktivt, slik at naturmangfaldet blir teke vare på og sikra mot inngrep som kan gjere skade på naturen i området.
- Menneskelege inngrep og utbygging har ført til sterk reduksjon i inngrepsfrie område i Noreg. Denne utviklinga må stoppast. Dei områda som er att, må bevarast og kartleggast for verneverdige naturverdiar.
- Det trengs omfattande tiltak for å sikre den unike vassdragsnaturen mot fleire inngrep. Verneplanen må utvidast og verna vassdrag må få sterkare vern. God økologisk tilstand må vere eit mål for alle vassdrag.
- Naturøydeleggande vindindustri må stansast. Utbygging må avgrensast til mindre anlegg, i industrialiserte område. Slike anlegg må bli bygd utan å skade naturmangfaldet og bli sikra mot å spreie forureining.
  Havvind vil auke presset på havet, som allereie er påverka av næringsverksemd, forureining og klimaendringar. Naturvernforbundet krev særleg varsemd og meiner at ei sterk føre-var-haldning må rå.
- Motorisert ferdsle i utmark og vassdrag må haldast på eit minimum, og unyttig køyring må ikkje tillatast. Langs kysten må ein sikre omsynet til sårbar natur og moglegheita for gode naturopplevingar for folk flest.
- Lokale naturperler og naturområde i folk sine nærmiljø må takast vare på. Omsyn til desse områda si betydning for livskvalitet og helse, både i dag og i framtida, må vektleggast tungt. Bymarker bør vere verna med lov og ha faste byggegrenser.
- Rovdyra høyrer heime i norsk natur, og å verne om desse og areal som sikrar deira overleving også på sikt, er ein del av det å ta vare på naturmangfaldet og økosystema. Myndigheitene må sikre førebyggjande innsats for å redusere tap av beitedyr og for å redusere påkjenninga for råka næringar og lokalsamfunn.
- Som ein stor hav-, fjord- og kystnasjon må Noreg vise omsyn til naturmangfaldet i reguleringa av landets marine næringar. Naturmangfaldlova må gjelde alle norske havområde.
- Norske kommunar må innføre naturbudsjett for å stanse naturtapet og restaurere natur i tråd med internasjonale avtalar på dette feltet. Det må bli innført juridiske krav til arealplanlegging som i hovudsak fremjar gjenbruk av tidlegare utbygde areal, med mål om minimum netto null tap av natur. Vi ynskjer juridiske krav til arealplanlegging som eit styringseffektivt verktøy, ikkje generell avgift på nedbygging av natur.

3.2 Stopp dei farlege klimaendringane

Forbruk av fossilt brensel, avskoging og anna menneskeleg påverknad har ført til endringar i klimaet på jorda. Klimaendringane har alvorlege konsekvensar både for oss menneske og for resten av naturen. Livsgrunnlaget for mange menneske, og særleg for verdas fattigaste, blir øydelagt, og store delar av naturmangfaldet står i fare for å forsvinne.

For at vi skal unngå dei mest alvorlege konsekvensane av klimaendringane, kan ikkje den globale temperaturen stige meir enn 1,5 gradar over førindustrielt nivå. Det betyr i praksis at alle klimagassutslepp frå fossil energi og avskoging må stansast så raskt som mogleg.

Alle land må omstillast til samfunn som praktisk talt er utan bruk av fossil energi. Raseringa av naturlege karbonlager som i skog myr, hav og andre naturtypar med stor karbonlagringsevne må bli stansa, og det som er øydelagt, må bli bygd opp att så langt som råd. Ettersom det er dei rike landa som har det historiske ansvaret for klimakrisa, må dei derfor finansiere hovuddelen av omstillinga også i fattige land. Ei rettferdig omstilling inneber at ein må ta omsyn til og sikre rettane også til dei menneska og folkegruppene som er særleg sårbare eller utsette ved større samfunnsendringar. Ei rettferdig omstilling vil krevje høge karbonavgifter med ein synleg og sosialt rettferdig fordeling for å gje heilt nødvendig folkeleg støtte til klimapolitikk.

Omstillinga til det klimavennlege samfunnet må skje på naturen sine premiss. Dette inneber at vi bruker naturen sine eigne mekanismar til å lagre karbon, redusere klimagassutslepp og tilpasse oss klimaendringar. Intakt og robust natur verkar i seg sjølv som buffer og vern mot klimaendringar og er dermed avgjerande for samfunnet sitt møte med eit endra klima.

Naturvernforbundet meiner at:

- Noreg må fase ut eigne utslepp av klimagassar i tråd med sitt historiske ansvar. Som oppfølging av Paris-avtalen må Noreg kvart femte år melde inn stadig strammare mål for å redusere eigne klimagassutslepp, i tillegg til å finansiere klimatiltak i fattige land.
- Målet om å skape eit klimavennleg samfunn må leggje rammene for all sektorpolitikk, slik at alle samfunnssektorane blir omfatta av verkemiddel som sikrar varige reduksjonar i klimagassutsleppa. Når utstyr og arbeidskraft blir importert frå andre land, må det bli teke omsyn til ressursbruk og utslepp av klimagassar.
- Arbeidet for å tilpasse samfunnet til uunngåelege klimaendringar må styrkast. Naturen må forvaltast slik at økosystema blir mest mogleg robuste og i størst mogleg grad evnar å tilpasse seg eit klima i endring.
- Arbeidet med å ta vare på dei store karbonlagra i naturen må bli styrka, for å redusere utslepp av klimagassar frå myr, kulturmark, skog, hav og andre naturtypar med stor karbonlagringsevne. Rike land som Noreg må ta eit særleg ansvar for å bidra til reduksjon av utslepp og sikre klimatilpassing i fattige land. Internasjonal kvotehandel og andre internasjonale tiltak må sikre reelle utsleppskutt og samstundes ivareta menneske og natur, og må kome i tillegg til nasjonale utsleppsreduksjonar.
- Utsleppstiltak som blir gjort no, må stå seg i eit langsiktig perspektiv og bidra til omstilling av samfunnet – vekk frå fossil energi. Til dømes må klimatiltak i petroleumsverksemda ikkje bidra til å forlenge levetida for sektoren.
- CO_2-avgifta må auke føreseieleg, jamt og trutt til ein ikkje lenger har utslepp frå fossil energi. Auken i avgifta må delast ut att til folket på ein sosialt rettferdig måte, slik at dei som har lågt

karbonavtrykk, går i pluss, medan dei som brukar mykje, berre får kompensert ein mindre del av forbruket sitt.

3.3 Berekraftig ressursbruk

Vi må ta vare på den biologiske produksjonsevna, som er grunnlaget for livet på jorda, og sikre denne også for framtidige generasjonar. Dette inneber at vi må vere varsame når ressursar blir henta ut av naturen, og at desse ressursane må gå inn i eit krinslaup og brukast om att, slik at vi held uttaket frå naturen og avfallsstoffa vi etterlet oss, så lågt som råd.

Utslepp til luft, jord eller vatn som ikkje naturen klarer å bryte ned – eller som kan verke skadeleg for menneske, dyr eller plantar – må hindrast. Plastsøppel i naturen er eit stort problem. Miljøgifter og plast må erstattast av stoff som ikkje gjer skade på naturen. Der slike stoff allereie er sleppt ut i naturen, må det ryddast opp av omsyn til naturmangfaldet, menneske si helse og naturen si evne til å gje rein luft, mat og vatn.

Bruk av land og hav til produksjon av mat, fiber, energi og andre varer må innrettast slik at folk får dekka dei grunnleggande behova sine utan å øydelegge grunnlaget for å forsyne framtidige generasjonar. Når vi forbruker varer produsert utanfor landet, må vi vurdere heile produksjonskjeda, slik at den samla miljøpåverknaden blir teken med i rekneskapen.

Naturvernforbundet meiner at:

- Bruk av miljøgifter må vere strengt regulert når det gjeld både innanlandsk bruk og import av varer som inneheld eller er produsert ved hjelp av giftige stoff. Skadeverknader av tidlegare utslepp av miljøgifter må kartleggast og minimerast.
- Prisen på bruk av ressursar må reflektere dei reelle kostnadane ressursuttaket har for miljø og menneske. Dette kan bli oppnådd gjennom avgifter som sikrar at miljøpåverkar betaler, eller gjennom reguleringar som legg avgrensingar på ressursbruken.
- Bruken av plast må reduserast. Miljøvenlege alternativ må takast i bruk, og det må ryddast opp i plastforureininga til havs og til lands.
- Avrenninga av næringssalt og organiske partiklar trugar vassdrag og fjordar og må bli redusert til eit minimum.

4 Miljøvern i praksis

4.1 Primærnæringane

Matproduksjonen, både på land og til havs, må skje på ein måte som gjer at vi klarar å dekke menneska sine næringsmessige og kulturelle behov, bevarer naturmangfaldet og ikkje svekker verda sine framtidige moglegheiter for å produsere mat. Det krev at menneska baserer kosthaldet sitt på matvarer med lågt energi- og ressursforbruk, og at haustinga av ressursar skjer på ein skånsam måte for naturen. Omsynet til at menneske verda over skal ha nok mat, må ligge til grunn for kor og korleis vi produserer mat, og korleis ressursane blir fordelt. At det skal vere nok mat også for framtidige generasjonar, må ligge til grunn for i kva omfang og korleis vi hentar ut matressursar, enten det er på land eller frå havet. Bruken av skadelege stoff i jordbruk, skogbruk, reindrift, fiske og oppdrett må avviklast så snart som råd.

Det er viktig å oppretthalde og styrke matproduksjonen i heile landet. Dette må til for å sikre mat til eiga befolkning og minske transportbehovet og for å ivareta busetnad, utmark og kulturlandskap med det tilhøyrande naturmangfaldet.

Oppdrettsanlegg brukar store areal langs kysten og aukar presset på det marine miljøet. Næringa må ikkje forringe miljøet, men må bli drive på ressursar som ikkje skadar naturmangfald og ressurstilfang andre stadar.

Når vi hentar materiale frå norske skogar, må omsynet til naturmangfaldet, bevaring av karbonlager, reduserte utslepp og anna framtidig nytte av skogressursane ligge til grunn for mengda ressursar som blir henta ut, og måten det blir gjort på.

Naturvernforbundet meiner at:

- Patent på levande organismar eller naturleg førekomande biologisk materiale må ikkje tillatast.
- Genmaterialet i levende organismar er ikkje eigedomen til nokon og må ikkje endrast på. Primærnæringane må ikkje nytte veksthormon eller genmodifiserte dyr eller plantar.
- Risikoen for alvorlege smittesjukdomar må reduserast både ved tiltak heime og gjennom importrestriksjonar.
- Det norske kosthaldet må bli basert på mindre kjøt, meir plantebasert mat og meir villfanga fisk og styrke sjølvforsyninga.
- Matsvinnet må bli redusert.
- Fiskeoppdrett og kjøtproduksjon må i minst mogleg grad baserast på fôr som kan gå til menneskemat, eller som har negative fylgjer for miljøet eller for global fordeling av naturressursar.
- Norsk landbruk må basere seg på lokale og miljøvenlege ressursar, og bruken av energi, plantevernmidlar og kunstgjødsel og importert kraftfôr må vere så låg som mogleg.
- Dyrka jord og anna verdifullt jordbruksareal må haldast i hevd og bevarast for matproduksjon. Jord der det kan dyrkast korn, belgvekstar, grønsaker, potet, frukt og bær, må bli prioritert til dette.
- Reduksjon i kjøtforbruk må bli kombinert med betydeleg auke av naturbeite, noko som er naudsynt for å ta vare på og restaurere biologisk verdifulle naturbeitemarker.
- Torvmyrer er viktige for naturmangfaldet og inneheld mykje karbon. Nydyrking av myr må ikkje vere lov, og torv må ikkje brukast i jordprodukt.
- Fiskeressursane er viktige for matforsyninga i verda og må forvaltast slik at dei varer evig. Fiskeria må ta vare på primærproduksjonen i havet og alle ledd i næringskjedene.
- Havet, kystområda og fiskeressursane må vere underlagt nasjonal og internasjonal kontroll, og det må sikrast at fisken er eigd og forvalta av fellesskapet. Særleg må fiskeressursane kome kystsamfunna til gode, og urfolksrettar må ivaretakast.
- Oppdrett må skje i lukka anlegg utan ureining, rømming og sjukdomsspreiing og på ressursar som ikkje skadar naturmangfald. Ytterlegare auke av produksjon skal ikkje tillatast. Kor miljøvenleg lukka anlegg er, må bli vurdert ut ifrå teknologi og lokalitet. Landbaserte anlegg kan ikkje tillatast om dei medfører nedbygging av natur eller matjord.
- Torskeoppdrett utgjer ein uakseptabel risiko for villtorskstammen og skal ikkje tillatast.
- Skognæringa må operere innanfor rammer som sikrar naturmangfald, friluftsliv og karbonbinding. Skogbruket må i større grad drivast basert på utvalshogst. Hogst må berre

skje etter søknad og etter kartlegging av natur- og friluftsverdiar. Gjødsling av skog og omarbeiding av mark bør ikkje tillatast.
- Skogsressursar er eit knappleiksgode og må brukast der dei gjev størst reduksjon av klimagassar. Tømmer og tre skal prioriterast som bygningsmateriale, og avfallsressursar kan gå til andre føremål som gjev høg utnytting av ressursane, som lokal varmeproduksjon og ulike industriføremål.

4.2 Energi

Noreg har eit svært høgt energiforbruk. For å nå klimamåla og naturmåla samstundes må vi gjere ei omlegging som reduserer det samla energiforbruket. All bruk av fossil energi må bli fasa ut og, der det er naudsynt, bli erstatta med fornybar energi. Vi må prioritere bruken av energi, forbruket må vere mest mogleg effektivt, og vi må nytte rett energiform til ulike bruksområde.

Naturvernforbundet meiner at:

- Ramma for ny krafttilgang blir sett av moglegheitene innan frigjering av kraft frå andre sektorar, opprusting av eksisterande anlegg og sol- og vindkraft på allereie utbygde areal.
- Modernisering av bygg må gjerast med høg energistandard, slik at energibehovet i sektoren kan bli halvert fram mot 2050. Ein kombinasjon av reguleringar, informasjonstiltak, finansiering og tilskot må på plass for å utløyse potensialet.
- Vi må prioritere lokal energiproduksjon frå varmepumper, bergvarme, biogass og solenergi, saman med ein berekraftig bruk av bioenergi og utnytting av spillvarme.
- Industri og næringar som skal vere med oss etter 2050, må bli prioritert med tilgang på kraft.
- Overføringsnett til andre land skal ha som mål å bidra til meir effektiv og fornybar energibruk, ikkje omfattande eksport av straum.
- Norsk olje- og gassverksemd må bli trappa ned og gradvis bli fasa ut ved at det ikkje blir opna for leiting og utvinning av olje og gass i nye område og med ein utfasingsplan som sikrar ei rettferdig omstilling til berekraftige næringar.
- Olje- og gassindustrien må sjølv finne løysingar på utsleppsutfordringane sine utan elektrifisering frå land.
- Grønt hydrogen, ammoniakk og e-fuel kan bli produsert i periodar med overskot, men gjev svært store energitap i omforming og vil berre kunne bli brukt i avgrensa omfang som klimatiltak.
- Karbonfangst og -lagring (CCS) tek oss ikkje til nullutslepp og er i tillegg svært energikrevjande. CCS kan bli brukt der reelle nullutsleppsalternativ ikkje finst.
- Alle nye bygg og infrastruktur må bli tilpassa eit nullutsleppssamfunn med redusert energibehov og utslepp frå anlegg og materialar. Transport må bli flytta frå veg til sjø og bane. Det må ikkje bli bygd nye motorvegar for 110 km/t, som aukar naturinngrep og energibehov.
- Alle produkt må bli tilpassa reparasjon, ombruk og resirkulering. Ein sirkulær økonomi gjev stor reduksjon i behovet for energi og materialar frå uttak av naturressursar til produksjon og forbruk av produkt.
- Dersom kjernekraft blir naudsynt for å oppnå full dekarbonisering i Noreg, må staten kunne garantere for at teknologi og utforming blir haldne til høgaste tryggleiksstandard, og at ei løysing for permanent lagring av avfall er påbegynt. Dagens eksisterande forskingsavfall skal sikrast forsvarleg inntil eit slikt lager er ferdig. Noreg må også fortsette å utvikle den høge kompetansen sin innan atomtryggleik og bidra til tryggleik internasjonalt.

- Energieffektivitet må vere førande for global energi- og klimapolitikk. Noregs bistand på energifeltet må innebere auka energieffektivitet, for å stanse veksten i det globale energibehovet, vere eit avgjerande bidrag for utsleppskutt og legge til rette for ein overgang til fornybar energi. Samstundes må alle bli sikra tilgang til naudsynt og rein energi til ein overkommeleg pris.

4.3 Transport

All transport påverkar miljøet ved at det krev forbruk av energi, legg beslag på areal og fører til uynskte konsekvensar i form av forureining, støy og ulykkesrisiko. Store infrastrukturprosjekt, og særleg vegutbyggingar, legg til rette for auka trafikk og gjev store negative konsekvensar for natur, friluftsområde og matjord. Dette gjer at vi må ta i bruk fleire verkemiddel, slik at transportbehovet blir redusert og den naudsynte transporten blir gjort med låg miljøpåverknad.

Betre planlegging av regionar, byar, tettstader og ulike samfunnsfunksjonar er avgjerande for å ikkje auke behovet for transport generelt og spesielt for å unngå å leggje til rette for meir privatbilisme. Vidare må kollektive løysingar utformast slik at dei gjev folk reelle alternativ til bilkøyring og flytransport. Samstundes må miljøvennlege teknologiar prioriterast og leggast til rette for, slik at den transporten samfunnet treng, skjer med så låg miljøpåverknad som mogleg.

Naturvernforbundet meiner at:

- Byar og tettstadar må fortettast og byggjast ut med mål om minst mogleg transportbehov, på ein måte som tar vare på grøne lunger, samstundes som det blir lagt til rette for syklande og gåande. Også i den overordna samfunnsplanlegginga, anten det gjeld transport av varer eller plassering av viktige samfunnsfunksjonar, må målet vere å redusere transportbehovet.
- Kollektivtilbodet må vere godt, både for daglege reiser til arbeid og fritidsaktivitetar og for lengre reiser. Dette inneber både korte reisetider, tilstrekkeleg mange avgangar og stor kapasitet. Jernbanen må vere utbygd for å ta unna langt større delar av transporten som i dag går med privatbil, fly og lastebil. Ekspressbuss er eit viktig supplement der det ikkje går tog. Sjøfrakt må vere eit miljøvenleg og attraktivt alternativ til lastebil.
- Vegkapasiteten må ikkje utvidast, og vegutbyggingar som gjev meir trafikk og store arealinngrep, må ikkje realiserast. Trafikktryggingstiltak må gjennomførast utan at dette aukar den samla kapasiteten på vegen eller styrkar vegtransporten si konkurransekraft. Miljøutfordringane frå flytrafikken tilseier òg at flyplasskapasiteten ikkje kan aukast, og trafikken må reduserast kraftig.
- Noreg bør, nasjonalt og internasjonalt, støtte utvikling av ein mest mogleg miljøvenleg transportsektor, med auka energieffektivitet, redusert ressursforbruk og redusert miljøpåverknad. Dette inneber både at forsking på betre teknologiar for private og kollektive løysingar må støttast, og at ein må motivere til at desse løysingane blir tatt i bruk. Hovudstrategien for ny teknologi må vere løysingar som reduserer energibehovet og elektrifiserer mest mogleg av transportsektoren. Resterande energibehov må dekkast av fornybart drivstoff med lågt klima- og ressursfotavtrykk.
- For å avgrense transportmengda og utnytte transportmidla betre må transport flyttast til dei minst miljøskadelege transportformene, og ny og betre teknologi må takast i bruk. Det betyr mellom anna at miljøavgiftene må vere høge på transport, både innan og over landegrensene.

4.4 Industri

Utviklinga av industrien er viktig for å oppnå eit samfunn i balanse med naturen når det gjeld klimagassar, ressursbruk, forureining og naturinngrep. Dette krev at industrien er energieffektiv, har god ressursutnytting, i størst mogleg grad er grunnlagt på fornybare og lokale eller gjenvunne ressursar og har minimale utslepp av alle typar forureining og minimale naturinngrep i alle ledd av produksjonen. Myndigheitene må bidra til dette gjennom reguleringar, forskingsinnsats og økonomiske tiltak, men industrien sjølv har òg eit ansvar for å sikre ei miljøvenleg vidareutvikling av eiga verksemd.

Naturvernforbundet meiner at:

- Forureinaren-skal-betale-prinsippet må utvidast slik at verksemder får ansvar for og forpliktingar knytte til skadar årsaka av verksemda og produkta deira.
- Ny etablering av industri og bergverk må berre skje der det kan sikrast at dette ikkje fører til forureining eller andre verknader som skadar naturmangfaldet og tradisjonell bruk av området.
- Det må utviklast alternativ materialproduksjon til erstatning for miljøskadelege material og deira råstoff.
- Alle typar industri- og byggeverksemd, inkludert gruver, skal ha null avfall som mål. Restmassar og avfall skal prioriterast til produksjons-, bygge- eller anleggsføremål framfor bruk av nye råvarer og må ikkje deponerast i sårbare naturområde.
- Der det er teknisk mogleg, skal gruvedrift gjerast under jorda framfor i dagbrot. Det må òg vere forbod mot å sleppe industriavfall i sjø eller fjordar, og gruvedrift på havbotnen må ikkje tillatast.
- Fangst og lagring av CO_2 frå punktutslepp må takast i bruk for å redusere klimaforureining frå den delen av industrien som vi skal ta med oss inn i lavutsleppssamfunnet.
- Kysten må ha eit sterkt og førebyggjande oljevern, med rask responstid og beredskap også for alvorlege ulykker under vanskelege forhold.

4.5 Forbruk, avfall og handel

Mange av varene vi forbruker, er ressurskrevjande og miljøskadelege. For å redusere miljøpåverknaden av forbruket vårt må vi forbruke mindre, samstundes som varene vi bruker, må vere miljøvennlege og lette å vinne att. For å redusere miljøpåverknaden frå transport er det eit mål å produsere varer nært forbrukarane når ressursgrunnlaget tilseier det.

Å ta hand om avfall vil alltid gje forureining eller anna miljøpåverknad. Derfor må avfallsmengda gjerast minst mogleg, og vi må sjå avfall som ein ressurs – ikkje som søppel. Det må leggast til rette for ombruk, i tillegg til resirkulering og attvinning av produkt og materiale. Der dette ikkje er mogleg, bør forbrenning av avfall skje med energiattvinning.

Naturvernforbundet meiner at:

- For å redusere forbruk og avfallsmengde må produkt vere produsert for å vare lengst mogleg, vere lette å reparere og brukast om att og enkle å resirkulere. Alt avfall skal i utgangspunktet bli resirkulert eller gjenvunne. Eingongsbruk og emballasje må bli redusert vesentleg.
- Alt farleg avfall må samlast inn og handsamast på ein miljømessig forsvarleg måte.
- Nye kjemikaliar må ikkje tillatast før det er dokumentert at dei ikkje kjem til å oppkonsentrerast i næringskjeda, eller at dei ikkje gjer alvorleg skade på levande organismar.

- Det må stillast strenge miljøkrav ved innkjøp og avfallshandsaming så vel til private hushald som til offentleg og privat verksemd.
- Det offentlege må vere ein spydspiss når det gjeld innkjøp og forbruk av miljøvennlege produkt og tenester.
- Internasjonale miljøavtalar må bli overordna i høve til handelsavtalar.

4.6 Krig og fred

Krigar fører, ved sida av store menneskelege lidingar, også til store naturskadar. Fred er ein føresetnad for internasjonalt samarbeid for å løyse miljøproblema. Militært utstyr står for ein stor del av verdas forbruk av mineralressursar og fossile brennstoff. Naturvernforbundet støttar arbeidet for fred og ynskjer at Noreg skal spele ei aktiv rolle i dette.